

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ ΕΘΙΜΑ

Εἰς τὴν πραγματείαν ταύτην γίνεται λόγος περὶ «Ἐθίμων», τὰ δποῖα ἐτηροῦντο καὶ τηροῦνται ἀκόμη εἰς τινα μέρη τῆς Μακεδονίας ὑπὸ τῶν κατοίκων αὐτῆς.

Δὲν θὰ ἐπεκταθῶ οὕτε θὰ πραγματευθῶ περὶ τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῆς σημασίας τῶν ἐθίμων τούτων, οὕτε καὶ περὶ τῶν θεμελιωδῶν ἀρχῶν, καθ' ὅσον δὲν εἴμαι εἰδικός, ἀλλ' ἀπλῶς θὰ ἐκθέσω τὸν τρόπον, κατὰ τὸν δποῖον ἐτηροῦντο καὶ ἐτελοῦντο ταῦτα.

Τὸ ἔθιμον εἶναι μία πρᾶξις, ἡ δποία ἔχει διμαδικὸν χαρακτῆρα καὶ τελεῖται διὰ νὰ ἐκπληρωθοῦν κοινωνικὰ ἢ καὶ θρησκευτικὰ καθήκοντα, τὰ δποῖα πρέπει νὰ διατηρηθοῦν καὶ νὰ μεταδοθοῦν ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν διὰ τὴν συνέχισιν τοῦ κοινωνικοῦ βίου. Τὸ ἔθιμον εἶναι τρόπον τινὰ μία ἴερα παράδοσις μιᾶς φυλῆς, μιᾶς κοινωνικῆς τάξεως ἢ διμάδος τινὸς ἐνὸς τόπου, μιᾶς ἐπαρχίας ἢ χώρας, εἶναι δὲ βαθύτατα ἐρριζωμένον εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀτόμων. Εἶναι οὕτως εἰπεῖν ἔνας κανὼν δικαίου, ὁ δποῖος δὲν εἶναι γραπτὸς νόμος, ἀλλὰ τηρεῖται ὑπὸ τῆς κοινωνίας διὰ πιστῆς καὶ δμοι· ομόρφου ἐφαρμογῆς.

Τὰ διάφορα ἔθιμα δὲν τηροῦνται καὶ δὲν τελοῦνται ἀποκλειστικῶς μόνον ἀπὸ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν διμάδα ἀτόμων ἢ καὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους ἐνὸς τόπου ἢ μιᾶς χώρας, ἀλλ' εἶναι διαδεδομένα καὶ εἰς ἄλλας διμάδας καὶ εἰς τοὺς κατοίκους καὶ ἄλλων γειτνιαζουσῶν χωρῶν. Ταῦτα δμως τελοῦνται διαφοροτρόπως καὶ μὲ διαφόρους παραλλαγάς.

Όταν πολλὰ τῶν ἐθίμων τούτων τελοῦνται ὑπὸ τῶν κατοίκων δύο δμόρων κρατῶν, τῶν δποίων ἀμφισβητεῖται ἡ καταγωγὴ καὶ ἡ ἐθνικότης, ταῦτα δύνανται ν' ἀποτελέσουν κύρια γνωρίσματα τῆς ἐθνολογικῆς καὶ φυλετικῆς ἐνότητος αὐτῶν, ἀρκεῖ νὰ τελοῦνται δμοιομόρφως ἀνευ πολλῶν παραλλαγῶν, καθόσον ἡ φυλετικὴ ἐνότης λαῶν δύο δμόρων χωρῶν, ἀν καὶ εὑρισκομένων εἰς διάφορα στάδια ζωῆς, εἶναι μία καὶ ἀδιαίρετος καὶ εἶναι αὐτὴ αὐτὴ ἡ ζωὴ τῆς τοιουτοτρόπως ἐκδηλουμένης διὰ τῶν ἐθίμων τούτων ἐθνικότητος. Διὰ τοῦτο καὶ τὰ ἔθιμα ἔχουν καὶ μεγίστην ἐθνολογικὴν σπουδαιότητα.

Σκοπὸς τῆς πραγματείας μου ταύτης εἶναι ἡ περισυλλογὴ στοιχείων τῶν ἐθίμων τύπου τινὸς ἢ μιᾶς περιφερείας. Τοῦτο πρέπει νὰ ἐπιδιωχθῇ

καὶ ἀπὸ ἄλλα πρόσωπα ἄλλων περιφερειῶν τοῦ Κράτους, οὗτως ὥστε συγκεντρούμενα καὶ συστηματικῶς ἔνούμενα καὶ συνολικῶς λαμβανόμενα ν' ἀποτελέσονταν ἐν ἑνιαῖον ἐθνικὸν λαογραφικὸν κειμήλιον τῆς κοινωνικῆς ζωῆς τῆς φυλῆς μας.

Τὰ στοιχεῖα τῶν κατωτέρω ἔθιμων προέρχονται ὅχι μόνον ἀπὸ θετικὰς πληροφορίας καὶ ἀφηγήσεις ἔντιμων καὶ εὐπολήπτων προσώπων, ἀλλ' εἶναι εἰκόνες καὶ παραστάσεις ἐξ Ἰδίας μου ἀντιλήψεως, ἀποκομισθεῖσαι κατὰ τὴν εἰς τὰ χωρία τῶν περιφερειῶν τῆς κεντρικῆς Μακεδονίας (Γευγελῆς καὶ Γιαννιτσῶν) διδασκαλικήν μου ὑπηρεσίαν.

Κατωτέρω παραθέτω περιγραφὴν τριῶν ἔθιμων ἦτοι τῶν Ρουσαλίων, τῆς Τζαμάλας καὶ τοῦ Γάμου, τὰ δποῖα ἐτηροῦντο καὶ τηροῦνται ἀκόμη καθ' ὅλην τὴν Μακεδονίαν, ἀλλὰ κατὰ πολὺ ἀπλοποιημένα καὶ τροποποιημένα.

ΡΟΥΣΑΛΙΑ "Η ΡΟΥΓΑΤΣΙΑ

Τὰ Ρουσάλια είναι ἔθιμον παλαιόν, ὡς τοῦτο ἀναφέρει καὶ ὁ Βαλσαμών (ύπόμνημα εἰς τὸν 62 κανόνα τῆς ἐν Τρούλλῳ πενθέκτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου), δ ὁποῖος λέγει ὅτι ταῦτα ἐγίνοντο μετὰ τὸ Πάσχα «ἀπὸ κακῆς συνηθείας». Τὸ ἔθιμον τοῦτο διενηργεῖτο εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς Μακεδονίας κατὰ διαφόρους μὲν τρόπους, είχεν ὅμως τὴν αὐτὴν σημασίαν καὶ τὸν αὐτὸν σκοπούς. Κατὰ ταῦτα ἐσχηματίζετο μία ὁμάς ἐκ 35 - 40 εὐρώστων καὶ ὁμαλέων ἀτόμων πάσης κοινωνικῆς τάξεως, ἥλικιας 22 μέχρι 40 ἑτῶν.

Ἡ ὁμάς αὐτῇ ὠργανοῦτο ὑπὸ μιᾶς πενταμελοῦς ἐπιτροπῆς ἐντίμων καὶ εὐευπολήπτων κατοίκων ἐνὸς χωρίου ἢ μιᾶς κωμοπόλεως διὰ τὴν διενέργειαν ἐράνου εἰς εἰδος καὶ εἰς χρῆμα ὑπὲρ ἐνὸς ιεροῦ καὶ φιλανθρωπικοῦ σκοποῦ, ἦτοι ἀνεγέρσεως ἢ ἐπισκευῆς ιεροῦ ναοῦ, διδακτηρίου, ἕενῶνος κ.τ.λ.

Μιᾶς τοιαύτης ὁμάδος Ρουσαλήδων, ὁργανωθείσης εἰς τὴν κωμόπολιν Βογδάντσαν τῆς περιφερείας Γευγελῆς, δπου ὑπηρέτησα ὡς διδάσκαλος κατὰ τὸ 1911 - 1912, ἐχρημάτισα γενικὸς ἀρχηγός, σκοπὸς τῆς ὁποίας ἦτο ἡ διενέργεια ἐράνου πρὸς ἀποπεράτωσιν τοῦ ἔξαταξίου διδακτηρίου, καὶ περιήλθομεν τὰ χωρία Βογδάντσαν, Στογιάκοβον, Μπογορόϊτσαν, Εὐζώνους (Ματσούκοβον), Εἰδομένην (Σέχοβον), Μαρζέντσαν, Νέγορτσαν καὶ Παρδεΐτσαν. Ὡς ἐκ τούτου δ τρόπος τῆς ὁργανώσεως καὶ τὸ παίξιμον τοῦ ἔθιμου τῶν Ρουσαλίων περιγράφονται μετὰ πάσης ἀκριβείας καὶ λεπτομερείας.

Πρὸς διοργάνωσιν μιᾶς ὁμάδος Ρουσαλίων ἐγίνετο σχετικὴ καὶ μελετημένη προεργασία εἰς ὅλας τὰς λεπτομερείας τῆς ὑπὸ τῆς ἐν λόγῳ πενταμελοῦς ἐπιτροπῆς τοῦ χωρίου ἢ τῆς κωμοπόλεως, ἢ δποία είχεν ἀνάγκην ἐκκλησίας ἢ σχολείου. Ἡ ἐπιτροπὴ ἐμερόμνα διὰ τὴν ἔξεύρεσιν εὐρώστων καὶ ὁμαλέων νέων, διὰ τὴν ἔξεύρεσιν ἐνδυμασιῶν τῶν χορευτῶν (στολῆς

ευζώνου), καταλλήλων δργανοπαικτῶν (κατὰ προτίμησιν νταουλοζουφνάδων), φορτηγῶν ζώνων καὶ ἄλλων χρησίμων ἀντικειμένων διὰ τὴν ἐπιχείρησιν ταύτην.

Τὰ Ρουσάλια διωργανοῦντο διὰ μίαν περίοδον δέκα ήμερῶν, ἀπὸ τῆς 26 Δεκεμβρίου μέχρι τῆς 6 Ἰανουαρίου.

Ἡ ἔνδυσις τῆς εὐζωνικῆς στολῆς τῶν χορευτῶν ἐγίνετο ἀπαραιτήτως τῇ βοηθείᾳ μιᾶς ἡλικιωμένης γυναικὸς ἀνω τῶν ἔξηκοντα ἑτῶν. Τὴν πληροφορίαν ταύτην ἔλαβον παρὰ τῆς κατὰ τὸ ἔτος 1911 - 1912 ἔξηκοντούτιδος οἰκοδεσποίνης τῆς κατοικίας μου ἐν Βογδάντσῃ, τῆς Μαγδαληνῆς Ἀθανασίου Τουρίκα, ἐπιβεβαιωθεῖσαν καὶ κατὰ τὸ ἔτος 1949 ὑπὸ τῆς ἐκ τοῦ χωρίου Παρθενίου (Γσοχαλάρ) Θεσσαλονίκης συγγενοῦς μας, ὁσαύτως ἔξηκοντούτιδος καὶ πλέον, τῆς Ἐλένης Γεωργίου Σιαπκάρη.

Τὴν 26 Δεκεμβρίου, ἦτοι τὴν δευτέραν ήμέραν τῶν Χριστουγέννων, καὶ περὶ ὥραν 2 μ.μ. ἡ ὅμας τῶν Ρουσαλήδων συνεκεντρώνετο μεθ' ὅλων τῶν ἐφοδίων καὶ φορτηγῶν ζώνων εἰς τὴν πλατείαν τοῦ χωρίου ἡ κοινῶς λεγόμενον μεσοχώριον, δπου συνήθως εἰς τὰ χωρία γίνονται αἱ ψυχαγωγικαὶ συγκεντρώσεις τῶν κατοίκων κατὰ τὰς Κυριακὰς καὶ τὰς ἑορτάς, καὶ ἀφοῦ οἱ χορευταὶ ἔξετέλουν χορούς τινας τῇ συνοδείᾳ τῶν ἥχων τῶν νταουλοζουφνάδων ὑπὸ τὰς ἐπευφημίας καὶ τὰς ἀποχαιρετιστηρίους ἐκδηλώσεις τῶν κατοίκων, ἀνεχώρει ἄπασα ἡ ὅμας διὰ τὸ πλέον ἀπομεμακρυσμένον χωρίον, διπόθεν θὰ ἥρχιζεν ἡ περιοδεία τῆς ἔρανικῆς περιόδου.

Ἡ ἐπιτροπὴ ἐνήργει ἐπὶ προσχεδιασμένου προγράμματος, ἦτοι κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν δέκα ήμερῶν ἡ ὅμας ἐπρεπε νὰ περιέλθῃ ὅλα τὰ χωρία, ἀνὰ τὰ ὅποια ἐπρόκειτο νὰ διενεργηθῇ ὁ ἔρανος. Ἐὰν τυχὸν δι' οἰονδήποτε λόγον δὲν θὰ ἥδυνατο ἡ ὅμας νὰ διέλθῃ ἐξ ὅλων τῶν ὑπὸ τοῦ προγράμματος προβλεπομένων χωρίων, τότε αὕτη ἐχωρίζετο εἰς δύο ὅμαδας καὶ τοιουτοτρόπως ἡ δευτέρα ὅμας ἀνελάμβανε νὰ περιέλθῃ τὰ ὑπόλοιπα χωρία πρὸς δλοκλήρωσιν τοῦ ὅλου προσχεδιασμένου προγράμματος καὶ τοῦ ὅλου ἔργου τοῦ ἔρανου.

Ἐκάστη ὅμας Ρουσαλήδων ἀπετελεῖτο, 1) ἀπὸ τὸν γενικὸν ἀρχηγόν, εἰς τὸν ὅποιον οἱ πάντες εἶχον τυφλὴν ὑπακοὴν εἰς πάντα τὰ ζητήματα καὶ ὁ ὅποιος εἶχε τὴν ἀπόλυτον ἔξουσίαν, ἀλλὰ καὶ εὐθύνην ἐφ' ὅλης τῆς ὅμαδος. Καὶ ἡ πειθαρχία ὅμως ὅλων τῶν μελῶν τῆς ὅμαδος ἦτο ὑποδειγματική. 2) ἀπὸ τὸν ταμίαν, 3) ἀπὸ τοὺς βοηθούς, τῶν ὅποιων τὸ καθῆκον ἦτο νὰ μεριμνοῦν διὰ τὴν συλλογὴν τοῦ εἰδος ἔρανου, τὴν τοποθέτησιν τῶν συλλεγέντων εἰδῶν εἰς κατάλληλον οἴκημα εἰς περίπτωσιν ὑπερφορτώσεως τῶν φορτηγῶν ζώνων, τὴν περιποίησιν τῶν ἐν λόγῳ ζώνων κ.τ.λ., καὶ 4) ἀπὸ τὴν χορευτικὴν ὅμαδα, τῆς ὅποιας ὁ ἀρχηγὸς ὀνομάζετο πρωτοπαλλήκαρον· ὁ δεύτερος, ὑπαρχηγός, ὁ ὅποιος κατὰ τὴν κατὰ καιροὺς δλιγοχρόνιον ἀπουσίαν τοῦ πρωτοπαλλήκαρου ἀνελάμβανε τὰ καθήκοντα αὐτοῦ καὶ οἱ λοιποὶ ἔλεγοντο παλληκάρια.

Ἐξ ὅλης τῆς ὁμάδος τῶν Ρουσαλήδων μόνον ἡ χορευτικὴ ὁμάς ἡτο ἐνδεδυμένη μὲ τὴν ἑλληνικὴν ἔθνικὴν ἐνδυμασίαν (τὴν λευκὴν φουστανέλλαν), ἡ δοποία ἔπρεπε νὰ εἶναι διοιόμορφος, οἱ δὲ χορευταὶ ἥσαν σπαθοφοροῦντες, παλαιότερον μὲν ἀποκλειστικῶς μὲ πραγματικὰ ἐκ σιδήρου σπαθιά, ἀργότερον δὲ μὲ ἔύλινα. Τὰ λοιπὰ μέλη τῆς ὁμάδος εἶχον κοινὴν καθημερινὴν ἐνδυμασίαν.

Ἡ διμόνοια, ἡ σύμπνοια, ἡ ἀγάπη, ἡ ἀλληλοβοήθεια καὶ ἡ ἀλληλεγγύη μεταξὺ τῶν μελῶν τῶν Ρουσαλήδων ἡτο παραδειγματικὴ καὶ ἀξιοζήλευτος.

Ο ἔρανος καὶ ἡ περιοδεία τῶν Ρουσαλήδων ἐγίνετο κατὰ τὸν ἑξῆς τρόπον.

Ἡ ὁμάς πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς της ἐκ τῆς ἀφετηρίας, ἡτο ἐκ τοῦ χωρίου, ἐκ τοῦ δοποίου κατήγετο, ἀπέστελλε δύο ἀγγελιοφόρους εἰς τὸ πλέον ἀπομεμακουσμένον χωρίον τῆς περιοδείας, οἱ δοποίοι παρουσιαζόμενοι εἰς τὸν πρόεδρον τῆς κοινότητος καὶ τὸν ἵερα ἑζήτουν τὴν ἄδειαν διενεργείας ἔρανου εἰς τὸ χωρίον των. Ἐὰν ἐδίδετο ἡ ἄδεια, ὁ ἔνας ἐκ τῶν ἀγγελιοφόρων ἐπέστρεφεν δύσισω, ἵνα εἰδοποιήσῃ τὴν ὁμάδα, ὅτι ἐδόθη ἡ ἄδεια, δόποτε ἔξεκίνει ὅλη ἡ ὁμάς διὰ τὸ χωρίον ἔκεινο.

Ἐὰν δὲν ἐδίδετο ἡ ἄδεια, καὶ τοῦτο μόνον διὰ λόγους ἐπιδημίας εἰς τὸ χωρίον, ἢτοι ἴλαρᾶς, εὐλογίας, ὀστρακιᾶς κτλ., τότε ὁ ἔνας ἀγγελιοφόρος ἐπέστρεφεν εἰς τὸ χωρίον του καὶ εἰδοποιεῖ τὴν ὁμάδα ὅτι δὲν ἐδόθη ἡ ἄδεια καὶ ὅτι πρέπει νὰ κατευθυνθῇ ἡ ὁμάδα εἰς τὸ ἄλλο προσυμπεφωνημένον ὑπὸ τῶν δύο ἀγγελιοφόρων χωρίον, διὰ τὸ δοποῖον εἶχεν ἀναχωρήσει ὁ ἔτερος τῶν ἀγγελιοφόρων, διὰ νὰ ζητήσῃ καὶ ἔκει τὴν ἄδειαν, καὶ εἰς τοῦτο πλέον κατηυθύνετο ἡ ὁμάς.

Εἰς περίπτωσιν δέ, κατὰ τὴν δοπίαν καὶ εἰς τὸ δεύτερον χωρίον δὲν ἐδίδετο ἡ ἄδεια διὰ τοὺς αὐτοὺς ὡς ἄνω λόγους, πρᾶγμα σπανιώτατον, τότε ἔνας κάτοικος ἐκ τοῦ δευτέρου χωρίου μετέβαινεν εἰς συνάντησιν τῆς ὁμάδος καὶ εἰδοποίει αὐτὴν νὰ κατευθυνθῇ εἰς τὸ τρίτον χωρίον, εἰς τὸ δοποῖον μετέβη ὁ δεύτερος ἀγγελιοφόρος τῆς ὁμάδος, διὰ νὰ ζητήσῃ τὴν ἄδειαν. Σημειωτέον ὅτι οἱ ἀγγελιοφόροι ἥσαν ἔφιπποι καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι πεζοί.

Ἡ ὁμάς φθάνουσα εἰς τὰ πρόθυρα ἑκάστου χωρίου ἐστάθμευεν ἐπ' ὀλίγον πρὸς ἀνάπτωσιν ἐκ τῆς πορείας καὶ κατόπιν, ἀνασυντασσομένων τῶν χορευτῶν, ἐσχημάτιζε γραμμὴν κατ' ἄνδρα κατὰ παραγωγὴν (ὅ ἔνας ὅπισθεν τοῦ ἄλλου) καὶ μὲ τὴν σπάθην εἰς τὴν δεξιὰν χεῖρα ἡμιυψωμένην ἐποχώρει μὲ κανονικὸν βῆμα τῇ συνοδείᾳ τῶν ἥχων τῶν νταουλοζουρνάδων, εἰσήρχετο ὅλη εἰς τὸ χωρίον καὶ κατηυθύνετο εἰς τὴν πλατείαν του, διπού ἡ χορευτικὴ ὁμάς ἔξετέλει χορούς τινας.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν χορῶν τούτων προσήρχοντο οἱ κάτοικοι, ἄλλοι μὲν ἔξι αὐτῶν διὰ νὰ περιεργασθοῦν τοὺς Ρουσαλῆδες, ἄλλοι δὲ διὰ νὰ

παραλάβουν Ρουσαλῆδες πρὸς φιλοξενίαν. Ὅτιος παρελάμβανε δύο ἢ τρεῖς Ρουσαλῆδες ἀναλόγως τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως καὶ τοῦ χώρου τῆς κατοικίας του, ὡς τοῦτο ἔκανόν γενοῦν δι πρόεδρος τοῦ χωρίου, δι ἵερεὺς καὶ διδάσκαλος κατὰ τὴν ἀναγγελίαν ὅτι ἔρχεται ὅμας Ρουσαλῆδων.

Τὴν προῶν τῆς ἐπομένης ἥμέρας ἀπασα ἢ ὅμας μετὰ τῶν φορτηγῶν ζώων κατόπιν τοῦ εἰδικοῦ προσκλητηρίου τῶν νταυλοζουρνάδων συνεκεντρώνετο εἰς τὴν πλατείαν τοῦ χωρίου, διόπουν ἥρχιζεν δι ἔρωνος ἀπὸ οἰκίας εἰς οἰκίαν διὰ χορῶν ὑπὸ τῶν χορευτῶν εἰς τὴν αὐλὴν ἐκάστης οἰκίας. Οἱ χοροὶ ἥσαν διαρκείας 5 - 8 λεπτῶν τῆς ὥρας δι' ἐκάστην οἰκίαν.

Οἱ χοροὶ τῶν Ρουσαλῆδων ἥσαν ἴδιόρρυθμοι ἐγχώριοι, παρόμοιοι μὲ τὸν ἔλληνικὸν χορὸν τὸν τσάμικον, ἥτοι πηδητοὶ μετὰ πολλῶν στριφογυρισμάτων.

Ἐκιστος χορὸς κατ' ἀρχὰς ἦτο ἀργός, ἥσυχος, ὅμαλὸς καὶ σὺν τῷ χρόνῳ ἐγίνετο γοργότερος, ζωηρότερος, περιπλοκώτερος καὶ κατέληγεν εἰς βίαιον, θρυψιθέαν μετὰ διαφόρων φωνασκιῶν, ἐπίπονον μετὰ πολλῶν στριφογυρισμάτων, γονυκλισιῶν καὶ ἀναπηδημάτων. Μετὰ τὸ τέλος ἐκάστου χοροῦ οἱ χορευταὶ ἔξεβαλλον μίαν παρατεταμένην φωνήν, συνάμα δὲ ἐκτύπων ἐλαφρῶς τὰ σπαθιά των διαδοχικῶν δι ἕνας μετὰ τοῦ ἄλλου ἀπὸ τοῦ πρώτου χορευτοῦ μέχρι τοῦ τελευταίου.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ διλιγολέπτου χοροῦ πρὸ ἐκάστης οἰκίας ἐγίνετο καὶ ἡ προαιρετικὴ συνεισφορὰ ὑπὸ τοῦ οἰκοδεσπότου εἰς εἶδος ἢ εἰς χοῆμα ἢ καὶ εἰς ἀμφότερα ἀναλόγως τῆς προαιρέσεως τοῦ οἰκοδεσπότου καὶ διὰ τοῦτο πλὴν τῶν φορτηγῶν ζώων δι ταμίας τῆς ὅμαδος ἐκράτει καὶ δίσκον εἰς τὰς χεῖρας του διὰ τὴν εἰς χοῆμα συνεισφοράν.

Τὴν μεσημβρίαν ἐγίνετο διακοπὴ τῆς περιοδείας καὶ οἱ Ρουσαλῆδες ἐπήγαινον νὰ γευματίσουν εἰς τὰς οἰκίας, εἰς τὰς δποίας ἐφιλοξενήθησαν κατὰ τὴν προηγουμένην νύκτα ἢ εἰς ἄλλας οἰκίας. Μετὰ τὸ γεῦμα, γενομένου τοῦ τακτικοῦ προσκλητηρίου ὑπὸ τῶν νταυλοζουρνάδων, ἐσυνεχίζετο ἡ περιοδεία μέχρι καὶ τῆς τελευταίας οἰκίας τοῦ χωρίου, ἐν ἀνάγκῃ ἐσυνεχίζετο αὐτῇ καὶ τὴν ἐπομένην ἥμέραν, ἐὰν τὸ χωρίον ἦτο μεγάλο καὶ ἡ ὅμας δὲν θὰ ἡδύνατο νὰ περιέλθῃ ὅλας τὰς οἰκίας τοῦ χωρίου τὴν ἥμέραν ἐκείνην.

Τὰ εἴδη, τὰ δποῖα συνεισέφερον οἱ κάτοικοι τῶν χωρίων, ἥσαν σιτηρά, δσποια, χοιρινὰ παστά κρέατα, ἀλλάντες (λουκάνικα), νήματα βαμβακερὰ ἢ μάλλινα, βάμβαξ, ἔριον, μικρὰ ζῷα κ.τ.λ.

Μετὰ τὸ τέλος τοῦ ἔρανου ἐκάστου χωρίου ἐγίνετο δημοπρασία διὰ πλειστηριασμοῦ τῶν ἐντὸς τοῦ χωρίου συλλεγέντων εἰδῶν, δπότε οἱ χωρικοὶ ἐπροθυμοποιοῦντο καὶ ἐφιλοτιμοῦντο ν' ἀγοράσουν δ, τι δήποτε εἶδος, ἔστω καὶ εἰς τιμὴν ἀνωτέραν τοῦ κόστους. Τὸ προϊὸν τοῦ ἔρανου εἰς χοῆμα πλέον κατεμετρεῖτο ὑπὸ τῆς πενταμελοῦς ἐπιτροπῆς καὶ παρεδίδετο εἰς τὸν ταμίαν τῆς ὅμαδος, δ ὅποῖος κατεχώρει τὸ ποσὸν εἰς τὸ βιβλίον του.

‘Ο ταμίας, διὰ νὰ μὴ φέρῃ μαζί του πολλὰ χρήματα, τὰ παρέδιδεν εἰς τὸν ταμίαν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ συμβουλίου τοῦ χωρίου, ὅπου ἐγένετο ὁ ἔρανος, παρουσίᾳ τοῦ ἱερέως καὶ τοῦ προέδρου τοῦ χωρίου ἐκείνου καὶ μετὰ τὸ τέλος τῆς ὀλης περιοδείας τοῦ ἐφάνου οἱ ταμίαι ἑκάστου χωρίου ἐπήγαινον καὶ τὰ παρέδιδον εἰς τὸν ταμίαν τῆς πενταμελοῦς Ἐπιτροπῆς τῶν Ρουσαλήδων, ὁ δποῖος κατόπιν παρέδιδεν ὅλα τὰ χρήματα τοῦ ὅλου ἔρανου εἰς τὸν ταμίαν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ συμβουλίου τοῦ χωρίου του, ἐὰν τυχὸν συνέπιπτε νὰ μὴ είναι οὗτος ταμίας τῆς ἐκκλησίας.

Λογιστικὰ βιβλία καὶ ἀποδεικτικὰ δὲν ὑπῆρχον τότε, ἀλλὰ τὰ εἰς χρῆμα ποσὰ κατεχαροῦντο εἰς ἐν ἀπλοῦν τετράδιον οὐχὶ λεπτομερῶς, ἀλλὰ ἀπλῶς, ἀπὸ τὸ τάδε χωρίον εἰσεπράχθησαν τόσαι λίραι ἢ τόσα μετζίτια (ἀργυροῦν νόμισμα μεγέθους μεταλλίνου ταλλήρου ἀξίας εἴκοσι γροσίων, ἦτοι τότε 20 εἰκοσαλέπτων) καὶ τόσα γρόσια, ἀπὸ τὸ ἄλλο χωρίον τόσαι λίραι κ.ο.κ.

Ἐδῶ ὅμως δύναται νὰ σημειωθῇ ὅτι κατὰ τὰς τοιαύτης φύσεως ἐπιχειρήσεις καὶ διαχειρίσεις ὑπῆρχε τότε ἡ εὐσυνειδησία καὶ ἡ τιμιότης καὶ ὅτι οὐδέποτε παρετηρήθησαν καταχρήσεις ἢ καὶ σφετερισμοί.

Κατὰ τὴν ἄφιξιν τῆς ὁμάδος τῶν Ρουσαλήδων εἰς ἐν χωρίον δὲν ἀπεκλείετο νὰ ἀντικατασταθῶσι τὰ παλληκάρια, δηλαδὴ οἱ χορευταὶ τῆς ὁμάδος, ἔξι δλοκλήρους ἢ καὶ ἐν μέρει, ὑπὸ νέων τοῦ χωρίου, εἰς τὸ δποῖον διενεργεῖτο ὁ ἔρανος καὶ τοῦτο, τὸ μὲν ἵνα ἀπαλλάξουν καὶ ἀνακουφίσουν τοὺς χορευτὰς τῆς ὁμάδος ἀπὸ τὴν κούρασιν, τὸ δὲ ἵνα σὺν τῇ βιοηθείᾳ ταύτη χορεύσουν καὶ αὐτὸι πρὸς ἐπίδειξιν τῆς ἴκανοτητός των καὶ τῆς δεξιοτεχνίας των εἰς τὸν χορόν. Οὗτοι ὅμως δὲν ἤσαν ὑποχρεωμένοι ν' ἀκολουθήσουν τὴν ὁμάδα καὶ εἰς ἄλλα χωρία, ἐκτὸς ἐὰν κανεὶς νέος αὐτοπροσαιρέτως ἥθελε νὰ ἀκολουθήσῃ αὐτήν, δπότε ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ ἔχῃ στολὴν ὅμοιόμορφον μὲ τὴν τῶν Ρουσαλήδων, ἐνῷ εἰς τὸ χωρίον των ἥδυναντο νὰ χορεύσουν μὲ τὰς κοινὰς ἐνδυμασίας.

‘Η ὁμάδας τῶν Ρουσαλήδων μετὰ τὸ τέλος τῆς ἀνὰ τὰ ὑπὸ τοῦ προγράμματος προβλεπόμενα χωρία περιοδείας τῆς ἐπέστρεφεν εἰς τὸ χωρίον τῆς τὴν πρωΐαν τῶν Φώτων (6 Ἰανουαρίου) καὶ κατευθύνετο ἀμέσως εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ χωρίου της, ὅπου μετὰ τὸν ἐκκλησιασμόν της καὶ μετὰ τὸ τέλος τοῦ Μεγάλου Ἀγιασμοῦ ἀπαντα τὰ μέλη της συνεκεντρώνοντο πρὸ τῆς ‘Ωραίας Πύλης τῆς ἐκκλησίας καὶ μὲ κεκλιμένας τὰς κεφαλάς των ἐν κατανύξει ἐλάμβανον τὴν εὐλογίαν τοῦ ἱερέως δι' ἴδιαιτέρας εὐχῆς καὶ κατόπιν ἐλάμβανον παρ' αὐτοῦ τὸν Μέγαν Ἀγιασμὸν καὶ ἀπενέμοντο ὑπὸ τῶν συγχωριανῶν των αἱ προσήκουσαι εἰς αὐτοὺς εὐχαὶ καὶ τιμαί.

‘Η ἰστορία τῶν Ρουσαλήδων δὲν ἔχει ἔξακριβωθῆ ἀπὸ ποίαν ἐποχὴν ἥρχισε. Καὶ ἡ τέλεσις τῶν Ρουσαλίων παλαιότερον ἦτο κατὰ πολὺ διαφορετική.

Προϊόντος ὅμως τοῦ χρόνου, ταῦτα διεμιορφώθησαν, ἀπλοποιήθησαν

καὶ ἀπέβαλον τὸν ἀρχικόν των χαρακτῆρα καὶ τύπον, καθ' ὅσον τῶν παλαιοτέρων Ρουσαλήδων αἱ σπάθαι, ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω, ἀπαραιτήτως ἐπρεπε νὰ εἶναι πραγματικαί, σιδηραὶ καὶ ὁ βραχυχρόνιος βίος τῶν δέκα ἡμερῶν ἥτο ὑπεροπτικός, ἐγωϊστικὸς καὶ πλήρης πεισμονῆς, ὡς ἐκ τούτου πολλάκις δύο διμάδες δύο χωρίων, συναντώμεναι κατὰ τὴν περίοδόν των, συνεπλέκοντο πεισμόνως καὶ ἐχθρικῶς μέχρι σημείου ἔξοντάσεως τῆς μιᾶς ἐξ αὐτῶν, τῆς ἀσθενεστέρας εἰς δώμαν καὶ γενναιότητα, ἢ ἀμφοτέρων τῶν διμάδων λόγῳ τοῦ ἐγωϊσμοῦ καὶ τοῦ πείσματος, ὡς τοῦτο ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν πλησίον διαφόρων χωρίων τῆς Μακεδονίας εὑρισκομένων νεκροταφείων αὐτῶν. Τοῦτο ἐλάμβανε χώραν ὡς ἔξης.

Οταν δύο διμάδες δύο χωρίων συνηντῶντο εἰς τι μέρος καθ' ὅδόν, μετὰ τὸν συνήθη χαιρετισμόν των «γειά σας παιδιά» ἐκάστη τούτων ἔζητει δίοδον διὰ νὰ περάσῃ, συνάμα δὲ προέτεινε νὰ ὑποκύψῃ ἢ μία εἰς τὴν ἄλλην καὶ νὰ περάσῃ κάτωθεν τῆς σπάθης τῆς ἄλλης.

Ἐὰν τότε μία ἐκ τούτων ἀντελαμβάνετο ὅτι εἶναι ἀριθμητικῶς εἰς παλληκάρια μικροτέρα ἢ καὶ ποιοτικῶς ὡς πρὸς τὴν γενναιότητα καὶ τὴν ἀνδρείαν τῶν παλληκαριῶν τῆς ὑποδεεστέρα, τότε αὕτη ἀναγκαστικῶς ἐδέχετο τὴν ἔξευτελιστικὴν ταύτην ταπείνωσιν, διότι ἐπρεπε δλα τὰ παλληκάρια τῆς νὰ περάσουν σκυμμένα κάτωθεν τῆς σπάθης τῆς ἄλλης διμάδος, ἢ διποία σπάθη ἐκρατεῖτο δριζοντίως ἐκ μὲν τῆς λαβῆς ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς, ἐκ δὲ τῆς αὐχμῆς ὑπὸ τοῦ ὑπαρχηγοῦ, πρᾶγμα πολὺ ὑποτιμητικὸν καὶ ἔξευτελιστικὸν διὰ τὴν ὑποχωροῦσαν διμάδα.

Ἐὰν διμως ἐκάστη τῶν διμάδων ἐθεώρει ἕαυτὴν ἵκανην νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὴν ἄλλην εἰς τὴν διμαδικὴν ἔιφορμαχίαν, ἐὰν δηλαδὴ ὁ ἐγωϊσμός, ἢ ὑπεροψία καὶ τὸ πεῖσμα δὲν ὑπεχώρουν εἰς τὰς παραλόγους ἀπαιτήσεις τῆς ἄλλης, τότε συνεπλέκοντο λυσσωδῶς μὲ τοσοῦτον πεῖσμα καὶ μὲ τοσαύτην δρμήν, ὥστε ἔφθανον μέχρι τελείας ἔξοντάσεως τῆς μιᾶς ἐξ αὐτῶν ἢ ἀμφοτέρων τῶν διμάδων, μὲ τὸ τραγικὸν καὶ τρομακτικὸν ἀποτέλεσμα, ὥστε τὸ πέροιξ τῆς συμπλοκῆς πεδίον τῆς μάχης νὰ καλυφθῇ ὑπὸ πλήθους πτωμάτων, τὰ διποῖα κατόπιν ἐθάπτοντο ὑπὸ τῶν συγγενῶν καὶ διμοχωρίων των οὐχὶ εἰς τὰ μόνιμα νεκροταφεῖα τῶν χωρίων των, ἀλλ' ἐκεὶ δπου συνήφθη ἡ μάχη καὶ τοιουτορόπως ἀπετέλει τὸ μέρος ἐκεῖνο διλόκληρον νεκροταφεῖον. Εἰς αὐτοὺς δὲν ἐφάλλετο οὐδεμία νεκρώσιμος ἀκολουθία, οὐδὲ καὶ ἐθάπτοντο μὲ ἱερέα, καθ' ὅσον δ τοιοῦτος θάνατος ἐθεωρεῖτο αὐτοκτονία.

Τοιαῦτα νεκροταφεῖα Ρουσαλήδων, τὰ διποῖα γνωρίζω ἐξ ἴδιας μου ἀντιλήψεως, ὑπάρχουν πλησίον τῶν ἔξης χωρίων τῆς Κεντρικῆς Μακεδονίας· εἰς Ἀξιούπολιν (Βοέμιτσαν), Εἰδομένην (Σέχοβον), Παρθένιον (Γσόχαλαρ) καὶ Νέγκορτσαν (πρότερον Τουρκία νῦν Σερβία).

Εἰς τὰς τοιαύτης φύσεως συμπλοκὰς καὶ αἵματοχυσίας αἱ ἀρχαὶ δὲν ἐπενέβαινον οὔτε καὶ ἐπέβαλλον κυρώσεις ἢ συλλήψεις καὶ φυλακίσεις.

Απὸ πολλὰ χρόνια καὶ ἐντεῦθεν οἱ Ρουσαλῆδες ἔπαινσαν νὰ συμπλέκωνται καὶ διὰ τοῦτο αἱ σιδηραῖ σπάθαι ἀντικατεστάθησαν ὑπὸ ξυλίνων καὶ κατὰ τὰς συναντήσεις των ἕκαστη ὅμας παρεμέριζεν αὐτοβούλως καὶ αὐτοπροαιρέτως καὶ συνδιελέγοντο φιλικώτατα, οἰκειότατα καὶ χαριέστατα, χωρὶς νὰ διακρίνῃ αὐτοὺς ὁ ἔγωγεςτικὸς καὶ ὑπεροπτικὸς χαρακτήρ.

Εἰς τὰς συμπλοκὰς τῶν Ρουσαλῆδων δὲν ἔλαμβανον μέρος ὁ γενικὸς ἀρχηγὸς τῆς ὅμαδος, ὁ ταμίας καὶ οἱ βοηθοί, ἥτοι οἱ ὅδηγοὶ τῶν φορτηγῶν ζῷων, οἱ δποῖοι, μόλις ἀντελαμβάνοντο ὅτι θὰ ἐπέλθῃ σύρραξις τῶν δύο ὅμαδων, ἀμέσως ἀπεχώρουν ταχύτατα καὶ ἐπέστρεφον εἰς τὸ χωρίον των, ὅπου ἀνεκοίνουν τὸ θλιβερὸν γεγονός, ὅποτε ὅλοι οἱ κάτοικοι ἐβυθίζοντο εἰς βαρὺ πένθος, συγγενεῖς δὲ καὶ φίλοι τῶν παλληκαριῶν ἔσπευδον εἰς τὸν τόπον τῆς τραγῳδίας, διὰ νὰ παραλάβουν τοὺς τραυματίας καὶ νὰ θάψουν τοὺς φονευθέντας.

Κατὰ τὴν συνάντησιν τῶν πρὸς ταφὴν τῶν φονευθέντων προσελθόντων κατοίκων ἀμφοτέρων τῶν χωρίων δὲν ἐπήρχετο φιλονικία οὕτε καὶ ψυχρότης μεταξὺ αὐτῶν, ἀλλ' οἰκειότατα ἔξέφραζον τὰ συλλυπητήρια οἱ μὲν πρὸς τοὺς δέ, οὕτε πάλιν συνέβαινε νὰ κατηγορήσουν ἢ νὰ κακολογήσουν τοὺς τοιουτορόπως τελευτήσαντας νέους, ἀλλ' ἀπέδιδον τὸ γεγονός εἰς τὴν μοῖραν.

Η ΤΖΑΜΑΛΑ ΚΟΥΔΟΥΝΑΡΑΙΟΙ, ΛΟΓΑΤΣΑΡΑΙΟΙ, ΜΠΑΜΠΟΓΙΟΥΡΟΙ, ΜΠΑΜΠΟΓΕΡΟΙ

Ἡ Τζαμάλα εἶναι ἔθιμον τῆς Θεσσαλίας, Ἡπείρου καὶ Μακεδονίας. Παίζεται δίς ἢ καὶ τρὶς τοῦ ἔτους, ἥτοι τὸ ἐσπέρας τῆς παραμονῆς τοῦ Νέου Ἑτους, τὸ Σάββατον τῆς Τυρινῆς, τὸ ἐσπέρας ἢ μίαν νύκτα τοῦ θέρους κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἀλωνισμοῦ.

Ἡ Τζαμάλα δὲν εἶχεν ἰερὸν ἢ φιλανθρωπικὸν σκοπόν, ἀλλ' ἀπλῶς διενεργεῖτο πρὸς ὄφελος τῶν παικτῶν αὐτῆς. Διὰ τοῦτο διωργανοῦτο αὕτη ἀποκλειστικῶς ἀπὸ πρόσωπα τῆς κατωτάτης κοινωνικῆς τάξεως, ἥτοι τῶν ἀπιρωτέρων κατοίκων ἐνὸς χωρίου, ἀντιθέτως πρὸς τὰ Ρουσάλια, τῶν δηποίων τὰ μέλη ἀπετελοῦντο ἀπὸ πρόσωπα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τῆς ἀνωτέρας κοινωνικῆς τάξεως.

Ὑπηρετῶν ὡς διδάσκαλος εἰς διάφορα χωρία τῆς Μακεδονίας κατὰ τὴν ἔξωσχολικήν μου δρᾶσιν καὶ ὡς νεαρὸς τότε τὴν ἡλικίαν, ἥτοι κατὰ τὰ ἔτη 1913 - 1918, ἥτοι ἐπόμενον νὰ συνάψω καὶ φιλικάς σχέσεις μὲ νέους τῶν χωρίων, εἰς τοὺς δποίους κατὰ τὴν δργάνωσιν Τζαμάλας πρὸς ἐπιδεικτικωτέρων ἐμφάνισιν καὶ δι᾽ ἐντυπωσιακοὺς λόγους ἔκαμνον καὶ σχετικὰς ὑποδειξεῖς εἰς τὰ μέλη αὐτῆς, διὰ νὰ φανῇ καὶ παρουσιασθῇ περισσότερον διασκεδαστική. Συνεπῶς περιγράφομεν αὐτὴν μὲ δλας τὰς λεπτομερείας.

‘Η Τζαμάλα διωργανοῦτο κατόπιν προσυνεννοήσεως τῶν ἐνδιαφερομένων, οἱ δποῖοι ὥριζον τὴν ἡμέραν ἢ τὴν ἑσπέραν, κατὰ τὴν δποίαν θὰ ἔπαιζον τὴν Τζαμάλαν.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ χρονικοῦ διαστήματος ἀπὸ τῆς προσυνεννοήσεως μέχρι τῆς ἡμέρας τῆς διενεργείας τῆς Τζαμάλας τὰ μέλη αὐτῆς ἔκαμνον ὅλας τὰς προετοιμασίας, ἦτοι ἔξεύρισκον τοὺς παίκτας, συνεκέντρων κώδωνας αἰγοπροβάτων, ἔξεύρισκον τὰς ἐνδυμασίας τῆς σχετικῆς μεταμφίσεώς των, τοὺς ὁργανοπαίκτας ἐγχωρίου μουσικῆς, ὡς καὶ φορτηγά ζῷα διὰ τὴν συλλογὴν τοῦ ἔρανου.

³ Αφοῦ συνεπληροῦντο ὅλαι αἱ προετοιμασίαι καὶ κατὰ προσδιορισθεῖσαν ἡμέραν, μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἥλιου ἢ ὡς θὰ ἐλέγαμεν περὶ λύχνων ἀφάς, καὶ ἵδιως κατὰ πανσέληνον νύκτα, συνεκεντρώνοντο ὅλοι οἱ παῖκται, ὡς καὶ οἱ δδηγοὶ μὲ τὰ φορτηγὰ ζῷα, εἰς προγενεστέρως δρισθὲν μέρος, δπον μετημφιέζοντο εἰς τὰ πρὸς τὴν Τζαμάλαν ἀρμόζοντα πρόσωπα καὶ ἥρχιζον τὴν ἀνὰ τὸ χωρίον ἀπὸ οἰκίας εἰς οἰκίαν περιοδείαν των, ἀπὸ τὰς πρώτας ὥρας ἀκόμη τῆς νυκτός, διὰ νὰ δυνηθοῦν νὰ περιέλθουν ὅλας τὰς οἰκίας τοῦ χωρίου.

Τὰ πρόσωπα, τὰ δποῖα ἐλάμβανον μέρος εἰς τὴν Τζαμάλαν ἥσαν τὰ ἔξῆς :

1) ³ Ενας νέος μετημφιέζετο καὶ ἐλάμβανε σχῆμα δαχητικοῦ γέροντος μὲ παλαιὸν καὶ κατερρακωμένον ἐπανωφόριον, μὲ καμπούραν εἰς τὴν ὁάχιν του, μὲ λευκὰ μαλλιὰ καὶ λευκὴν γενειάδα, μὲ μαῦρον ἐκ δέφματος προβάτου κάλυμμα, ἐρραμένον δπως καὶ ὡς ἔτυχε, μὲ μίαν παλαιὰν λινὴν ἢ δερματίνην σακκούλαν κρεμασμένην ἐκ τοῦ ὕμουν, εἰς τὴν δποίαν εἶχε βάλει στάκτην, μὲ ἐν παμπάλαιον δισάκκιον, κρεμασμένον ἀπὸ τὸν τράχηλον ἐμπρὸς καὶ πίσω, ἐντὸς τοῦ δποίου ὑπῆρχον ὅλιγα πίτυρα, μὲ μίαν δερματίνην ζώνην εἰς τὴν μέσην, ἔζωσμένην ἐπάνω ἀπὸ τὸ ἐπανωφόριον, ἐκ τῆς δποίας ἐκρέμοντο ἀρκετὸι κώδωνες διαφόρων ἥχων, μὲ παλαιὰ κωφιάτικα τσαρούχια, ἀπὸ τὰ δποῖα ἐσύροντο διάφορα δάκη καὶ μὲν ἐν μακρὺ καὶ χονδρὸν δόπαλον, τὴν λεγομένην μαγκούραν, εἰς τὰς χεῖρας του.

2) ³ Άλλος νέος μετημφιέζετο εἰς γραίαν γυναικα μὲ παλαιὸν κατερρακωμένον φόρεμα χωρικῆς, μὲ ἔνα μεγάλον μαῦρον καὶ παλαιὸν κεφαλόδεσμον εἰς τὴν κεφαλήν, σχεδὸν κουκουλωμένην, μὲ ἀσπρα μαλλιά, μὲ χονδρὴν μαλλίνην ζώνην εἰς τὴν μέσην, εἰς τὴν δποίαν εἶχεν ἐμπεπηγμένην μίαν δόκιν μὲ ὅλιγον μαλλίον προσδεδεμένον εἰς αὐτήν, μὲ ἀδράχτιον εἰς τὴν δεξιὰν χεῖρα αὐτῆς, προσδεδεμένον ἀπὸ τὴν δόκιν μὲ ἐν χονδρὸν καὶ στερεὸν νῆμα, διὰ νὰ μὴ κόπτεται, προσποιουμένην ὅτι γνέθει, μὲ μίαν πρόχειρον κούκλαν ἐκ παλαιῶν ὑφασμάτων τυλιγμένων, δπως καὶ ὡς ἔτυχεν, εἰς τὰς χεῖρας της, μὲ ἐν παλαιὸν λινὸν σακκίδιον, κρεμασμένον εἰς τὸν ὕμον, ἐντὸς τοῦ δποίου ὑπῆρχον ὅλιγα δάκη, ὡς δῆθεν σπάργανα τοῦ βρέφους, καὶ ἐν

ἄλλο, κρεμασμένον ἐκ τοῦ τραχήλου, ἐντὸς τοῦ ὅποίου ὑπῆρχε στάκτη.

3) Ἀλλος νέος μετημφιέζετο εἰς ὠραίαν φτιασιδωμένην χωριατοπούλαν, στολισμένην μὲ διάφορα πρόχειρα στολίδια, ὡς ὑποψηφίαν νύμφην.

4) Ἀλλοι νέοι, πέντε ἔξι τὸν ἀριθμόν, ἐνεδύοντο κομψῶς μὲ παλαιά, ἔννοεῖται, κοινὰ ἐνδύματα, ὡς ὑποψηφίοι γαμβροί.

5) Ἀλλοι νέοι ἐφόρουν δέρματα ἀγρίων καὶ ἡμέρων ζώων καὶ ἐλάμβανον σχήματα ὄνου, ἵππου, λύκου, ἄρκτου κ.τ.λ., οἱ δποῖοι καὶ ἐμιμοῦντο τὰς φωνὰς αὐτῶν.

6) Ἀλλοι νέοι ἐφόρουν παλαιάς κοινὰς ἐνδυμασίας καὶ αὐτοὶ ἥσαν οἱ δόδηγοι τῶν φορτηγῶν ζώων, ἥτοι τεσσάρων ἵππων, εἰς τὰ σάγματα τῶν δποίων εἶχον προσδέσει καταλλήλως σάκκους, καλάθια, δοχεῖα διὰ λάδι καὶ βούτυρον.

Μετὰ τὸ τέλος τῆς δλης αὐτῆς προετοιμασίας ἥρχιζεν ἡ περιοδεία ἀνὰ τὸ χωρίον ἀπὸ οἰκίας εἰς οἰκίαν. Ὁλη αὐτὴ ἡ συνοδεία ἥκολου θεῖτο ὑπὸ πλήθους περιέργων χωρικῶν χάριν διασκεδάσεως, οἱ δποῖοι δὲν ἥσαν πάντοτε οἱ ἴδιοι ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους, ἀλλὰ ἄλλοι ἐφευγον καὶ ἄλλοι ἥρχοντο. Ἐφευγον μέν, ὅταν ἡ Τζαμάλα ἀπεμακρύνετο ἀπὸ τὰς κατοικίας των, ἥρχοντο δὲ ἄλλοι, ὅταν ἡ Τζαμάλα ἐπλησίαζε πρὸς τὰς κατοικίας των.

Κατὰ τὴν ἀφιξιν τῆς Τζαμάλας εἰς τὴν αὐλὴν μιᾶς οἰκίας ἐγίνετο πανδαιμόνιον ἀπὸ φωνὰς ἀνθρώπων, ζώων, κωδωνίσματα, ἀναμιγνύμενα μετα τῶν ἥχων τῆς ἐγχωρίου μουσικῆς τῶν νταουλοζουρνάδων ἢ τοῦ ἀσκαύλου (γάϊδας), ὡς ἔξης.

Ο γέρων ἔτρεχε δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ μὲ ἀνασηκωμένον καὶ σειόμενον τὸ δόπαλον, διὰ νὰ προφυλάξῃ τὴν μονάκριβον καὶ πολυαγαπημένην κόρην του, τὴν δποίαν οἱ ὑποψηφίοι γαμβροὶ προσεπάθουν νὰ ἀπαγάγουν, ἀπειλῶν αὐτοὺς μὲ ἀνάρθρους καὶ δυσνοήτους λέξεις καὶ φωνάς, σείων τὸ δόπαλον εἰς τὸν ἀέρα καὶ δίπτων στάκτην πρὸς τὰς αὐτούς.

Ἡ κόρη ἔτρεχε καὶ αὐτὴ δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ ἢ πρὸς τοὺς γονεῖς της μὲ φωνὰς τρόμου, ζητοῦσα τὴν προστασίαν αὐτῶν, καὶ οὗτοι εἰς τὸ ἄκουσμα τῆς φωνῆς της ἔτρεχον εἰς βοήθειάν της, δίπτοντες στάκτην ἐναντίον τῶν μυητήρων καὶ κυνηγοῦντες αὐτούς, δὲν γέρων μὲ τὸ δόπαλον, ἢ δὲ γραία μὲ τὴν δόκαν της.

Τῆς γραίας ἡ μεγαλυτέρα ἐνασχόλησις ἦτο νὰ περιποιῆται τὸ βρέφος της, τὸ δποίον ἐνανούριζεν εἰς τὴν ἀγκάλην της, καὶ προσποιουμένη τὴν φωνὴν κλαίοντος βρέφους ἐπλησίαζε πρὸς τὴν οἰκοδέσποιναν, ἢ δποία εὐρίσκετο ἥδη εἰς τὴν ἔξωθινα τῆς οἰκίας πρὸς προϋπάντησιν τῆς Τζαμάλας καὶ ἥρώτα τὴν γραίαν, διατί κλαίει τὸ βρέφος, καὶ ἔκεινη ἀπήντα ὅτι εἴναι ἀρρωστοὶ καὶ νηστικὸ καὶ ὅτι κατὰ διαταγὴν τοῦ ἱατροῦ πρέπει νὰ φάῃ δυναμωτικὴν τροφήν, ἥτοι αὐγά, βούτυρο, κοττόπουλο, κρέας, λουκάνικα

κ.τ.λ. καὶ τοιουτορόπως ὑπενθύμιζεν εἰς τὴν οἰκοδέσποιναν τὸ τί ἔπρεπε νὰ προσφέρῃ. Ταῦτα τὰ εἴδη προσέφερον προθυμότατα, δσοι τῶν κατοίκων εἶχον τοιαῦτα.

Οἱ ὑποψήφιοι γαμβροὶ ἔτρεχον καὶ αὐτοὶ δεξιὰ καὶ ἀριστερά, ἀφ' ἐνὸς μὲν διὰ νὰ εὔρουν εὐκαιρίαν νὰ ἀπαγάγουν τὴν κόρην, ἀφ' ἐτέρου δὲ ἔκαστος προσεπάθει νὰ ἀποτρέψῃ τὴν μελετωμένην ἀπαγωγήν, καθόσον ἔκαστος ἔζητει αὐτὴν διὸ τὸν ἕαυτόν του, διότε συνήπτοντο πόλεμοι καὶ ψευδεῖς μονομαχίαι μεταξύ των, διὰ νὰ ἐπιδείξουν τοιουτορόπως τὴν ἀνδρείαν εἰς τὴν κόρην καὶ ἐκλέξῃ ἐνα ἐξ αὐτῶν κατὰ τὴν κρίσιν της, ὅχι μόνον τὸν ὀραιότερον, ἀλλὰ καὶ τὸν γενναιότερον. Ἡ ἀπαγωγὴ δμως δὲν ἔπραγματοποιεῖτο λόγω τῆς ἀγρύπνου φρουρήσεως τῆς κόρης ὑπὸ τῶν γονέων της.

Τὰ ζῷα, δηλαδή, ἡ ἀρκτος, ὁ λύκος, ὁ δρόσος, τὸ ἄλογον κ.τ.λ. εἰς μίαν ἄκραν τῆς αὐλῆς ἐμούγκριζον, οὔρλιαζον, ὠγκάνιζον καὶ ἔκαστον προσεπάθει νὰ κατασπαράξῃ τὸ ἄλλο. Ἐν ἐνὶ λόγῳ μέσα εἰς τὴν αὐλήν, ὅπου ἔδιδε τὴν παράστασιν ἡ Τζαμάλα, ἐγίνετο πανδαιμόνιον, ἐγίνετο ἐνας θόρυβος ἔκκωφαντικὸς καὶ ἀναστάτωσις τῶν πάντων.

Κατὰ τὴν παράστασιν ταύτην, ἡ δποία δὲν διήρκει περισσότερον τῶν 5 - 7 λεπτῶν τῆς ὥρας ἐντὸς τῆς αὐλῆς ἔκάστης οἰκίας, ἔδιδετο τὸ φιλολοδώρημα ὑπὸ τῶν ἐνοίκων τῆς δεχομένης τὴν ἐπίσκεψιν οἰκίας. Τὰ φιλοδωρήματα ταῦτα, ὡς ἐλέχθη, παρείχοντο εἰς εἴδη, ὡς π.χ. σίτον, κριθήν, ἀραβίσιτον ποσότητος μιᾶς ἢ καὶ περισσοτέρων ὀκάδων, ἀναλόγως τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως καὶ γενναιοδωρίας ἔκάστου οἰκοδεσπότου ἢ οἰκοδεσποίνης, ἀλευρον, βάμβακα, μαλλίον, παστὰ χοιρινὰ κρέατα, λουκάνικα, βούτυρον, αὐγά, τυρί κ.τ.τ. Ὄλα αὐτὰ τὰ εἴδη ἐτοποθετοῦντο ἔκαστον εἰς ἴδιαίτερον σάκκον, καταλλήλως προσδεδεμένον εἰς τὸ σάγμα ἐνὸς τῶν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον προσληφθέντων ζῷων ἢ εἰς δοχεῖα καὶ καλάθια. Τὰ ζῷα ταῦτα, τρία ἢ τέσσαρα, ὠδηγοῦντο ὑπὸ τριῶν ἢ τεσσάρων μελῶν τῆς δογανωτικῆς ἐπιτροπῆς, τὰ δποία δὲν εἶχον οὐδεμίαν μεταμφίεσιν, ἀλλ ἀπλῶς ἔφερον τὰς συνήθεις καθημερινάς των ἐνδυμασίας.

“Οταν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς περιοδείας τῆς Τζαμάλας ἀνὰ τὸ χωρίον ἐγέμιζον οἱ σάκκοι ἐνὸς τῶν φροτηγῶν ζῷων ἀπὸ τὰ συλλεγόμενα εἴδη, τότε μετεφέρετο τὸ φορτίον αὐτὸν εἰς ὡρισμένον οἰκημα, ὅπου ἔξεφορτώνετο καὶ τὸ ζῷον ἐπανεφέρετο πάλιν εἰς τὴν περιοδείαν, διὰ νὰ συνεχίσῃ τὴν συλλογὴν εἰδῶν, ὡς καὶ πρότερον. Ἐν τῷ μεταξὺ δμως τὸ πρὸς ἐκφόρτωσιν ζῷον ἀντικαθίστατο ὑπὸ ἄλλου ἐκ τῶν ἐν ἐφεδρείᾳ τελούντων, ἵνα μὴ διακοπῇ ἡ περιοδεία καὶ νὰ μὴ χάνεται καιρὸς μὲ τὴν ἀναμονὴν τοῦ ἐκφορτωνομένου ζῷου. Τοῦτο ἐπανελαμβάνετο πολλάκις μέχρι τέλους τῆς περιοδείας.

‘Η Τζαμάλα ἐσυνέχιζε καὶ ἐξηκολούθει τὴν περιοδείαν της καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς νυκτός. Ἐὰν τὸ χωρίον εἶχε πολλὰς οἰκίας καὶ ἡ Τζαμά-

λα δὲν προελάμβανε νὰ περιέλθῃ ὅλας, τότε τὴν χαραυγὴν διέκοπτε τὴν περιοδείαν καὶ ἀνεχώρει ἔκαστος εἰς τὴν οἰκίαν του, διὰ νὰ ἀναπαυθῇ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας ἐκ τῆς κοπιώδους ταύτης ἐργασίας. Κατὰ τὴν ἐπομένην νύκτα ἡ Τζαμάλα ἐσυνέχει τὴν περιοδείαν της μὲ τὸν ἕδιον τρόπον μέχρις ἔξαντλήσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν οἰκιῶν.

Τὰ ὑπὸ τῆς γραίας συλλεγόμενα εἴδη, ἥτοι αὐγά, βιούτυρον, ὡς καὶ τὰ ἄλευρα καὶ λουκάνικα, τὴν πρώτην Κυριακὴν μετὰ τὴν Τζαμάλαν παρεσκευαζόντο εἰς φαγητὰ καὶ πίττας καὶ ἔτρωγον δλοι μαζὶ οἱ λαβόντες μέρος εἰς αὐτὴν καὶ διεσκέδαζον δλην ἐκείνην τὴν ἡμέραν.

Τὰ ἄλλα εἴδη, ἥτοι τὸν σῖτον, τὴν κριθήν, ἀραβόσιτον κ.τ.τ., τὰ ἔξε-θετον εἰς δημιοπρασίαν, τὰ ἐπώλουν καὶ τὰ ἔξι αὐτῶν χρήματα τὰ ἐμοίρα-ζον μεταξύ των καὶ ἐλάμβανεν ἔκαστος ἵσην μερίδα. Ἱση μερὶς χρημάτων ἐδίδετο καὶ δι' ἔκαστον τῶν φορτηγῶν ζφων. Τοιουτοφόπως ἔληγεν ἡ πε-ρίοδος τῆς Τζαμάλας.

‘Υπῆρχε καὶ ἄλλου εἴδους Τζαμάλα τύπου Ρουσαλήδων, ἀνευ δμως τῶν διατυπώσεων τῶν Ρουσαλήδων. Οἱ χροευταὶ αὐτῆς ἐφόρουν μὲν φουστα-νέλλαν εὐζώνου, ἀνευ δμως σπαθῶν. Αὕτη διωργανοῦτο ὑπὸ τῆς σχολικῆς ἐφορείας ἢ τῆς ἐκκλησιαστικῆς Ἐπιτροπῆς πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν σχολι-κῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν ταμείων ἢ καὶ ὑπὸ ἐντίμων καὶ εὐϋπολήπτων προ-σώπων διὰ φιλανθρωπικοὺς σκοπούς. Ἡ τοιαύτη Τζαμάλα διενεργεῖτο καὶ ἐπαίζετο κατὰ τὰς ἀπογευματινὰς ὥρας 3 - 7.30’ μᾶς Κυριακῆς τοῦ θέρους κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ ἀλωνισμοῦ καὶ μόνον ἐντὸς τοῦ χωρίου, εἰς τὸ δποῖον ἔγινετο δ τοιοῦτος προαιρετικὸς ἔρανος.

ΕΘΙΜΑ ΠΑΛΑΙΑ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ

‘Ομιλοῦντες περὶ γάμου θὰ ἐκθέσωμεν μόνον τὸν ὑπὸ τῶν ἔθιμων καὶ τῆς συνηθείας καθιερωμένον τρόπον τελέσεως αὐτοῦ ἀπ’ ἀρχῆς μέχρι τέλους.

Τὰ περὶ τοῦ γάμου ἔθιμα, παραλαμβανόμενα παρὰ τῶν προγόνων καὶ μεταδιδόμενα ἀπὸ τῆς μιᾶς γενεᾶς εἰς τὴν ἄλλην, σὺν τῷ χρόνῳ μετεβάλ-λοντο, ἐτροποποιοῦντο καὶ ἀπεβάλλοντό τινα ἔξι ἐκείνων, τὰ δποῖα ἔθεω-ροιντο δς περιττὰ καὶ ἄλλα δς μὴ προσαρμοζόμενα πρὸς τὰς τῆς νεωτέρας ἐποχῆς συνθήκας τοῦ συρμοῦ.

Τὰ ἔθιμα τοῦ γάμου ἥσαν σχεδὸν τὰ αὐτὰ καθ’ δλην τὴν Μακεδονίαν.

Τὰ ἔθιμα δμως, τὰ δποῖα πρόσκειται νὰ περιγράψωμεν κατωτέρω, ἐφηρμόζοντο μέχρι τοῦ 1912 εἰς τὰ ἔξης χωρία τῶν περιφερειῶν Θεσσαλο-νίκης καὶ Γιαννιτσῶν μὲ τὰς παλαιὰς καὶ νέας ὀνομασίας των· Βραχιὰ (παλ. δνομ. Καϊλί), Ἀδενδρον (Κιρτζιλάρ), Παρθένιον (Τσοχαλάρ), Νέα Χαλκηδὼν (Γιαλιατζίκ), Κουφάλια (Κουφάλοβον), Ἀθυρα (Μπόζετς), Ἄγ.

Πέτρος (Πέτροβον), Πολύπετρον (Κοσίνεβον), Στίβα (Κονίκοβον), Ραχώνα (Ράμελ), Λειβαδίτσα, Πέλλα (Άγ. Απόστολοι) καὶ Μικρὸ Μοναστήρι (Ζορμπᾶς).

Τὰ ἔθιμα τοῦ ἀρραβῶνος καὶ τοῦ γάμου δὲν θὰ ἥδυνατο ποτὲ νὰ περιγράψῃ κανεὶς μὲ τόσας λεπτομερείας ἐκ πληροφοριῶν διαφόρων προσώπων, μὲ ὅσας λεπτομερείας περιγράφομεν ταῦτα ἐν τῇ παρούσῃ πραγματείᾳ, ἐὰν αὐτὸς δὲν παρηκολούθει ὅχι μόνον ἐνα ἀρραβῶνα ἢ ἐνα γάμον, ἀλλὰ πολλοὺς τοιούτους.

Τοιαύτη εὐκαιρία μοὶ ἔδόθη, ὅταν ὑπηρετοῦσα ὡς διδάσκαλος εἰς τὰ χωρία Βραχιάν (Καϊλί) Θεσσαλονίκης 1903 - 1905 καὶ εἰς Παλαιὰν Πέλλαν (Άγιον Άποστόλους) Γιαννιτσῶν 1916 - 1931, ὅπου εἰς μὲν τὴν Παλαιὰν Πέλλαν, ἐπειδή, λόγω τοῦ ἐπαγγέλματος, ἦμην περισσότερον συμπαθῆς καὶ εἴχα μεγαλυτέραν ἐπιφροὴν εἰς τοὺς κατοίκους, μοὶ ἀνετέθη νὰ διαπραγματευθῶ συνοικέσιον καὶ ἔχοματίσα προξενητῆς τοῦ Ἱωάννου Θεοδώρου Τζαφτάνη μετὰ τῆς Ἐλένης Γεωργίου Μυσίδηκου τὸ 1920, τοῦ Νικολάου Παπαδημητρίου Μούντη μετὰ τῆς Παναγιώτας Δημητρίου Καραγιάννη τὸ 1921, τοῦ Κωνσταντίνου Λαζάρου Τζάκη μετὰ τῆς Πασχαλίνας Μποζίνου Καραγιάννη τὸ 1922 καὶ τοῦ Θωμᾶ Γεωργίου Τζαφτάνη μετὰ τῆς Χριστίνης Διονυσίου Στόλη τὸ 1923, δόπτε παρηκολούθησα δῆλας τὰς περιπτώσεις καὶ δῆλας τὰς φάσεις τοῦ γάμου ὅχι μόνον ὡς προξενητῆς, ἀλλὰ καὶ ὡς συνδαιτημών εἰς τὰ συμπόσια, καλούμενος δι' ἴδιαιτέρας καὶ τιμητικῆς προσκλήσεως, διὰ ντασουλοζηνοράδων, ὡς κατωτέρω περὶ γάμου θὰ ἔδωμεν.

Εἰς δὲ τὴν Βραχιάν παρηκολούθησα γάμους τῆς θυγατρὸς τοῦ οἰκοδεσπότου τῆς κατοικίας μου Δημητρίου Γεωργάκη, τῆς Εὐαγγελῆς, μετὰ τοῦ Σωτηρίου Δημητρίου Ζίγκα, τοῦ γείτονος καὶ φίλου μου Σταύρου Δημητρίου Καραβίδα μετὰ τῆς Ἐλένης Παπαϊωάννου καὶ ἄλλων φίλων μου.

Ο ἀρραβών.

“Ο σημερινὸς τρόπος τῆς συνάψεως ἀρραβῶνος εἶναι πολὺ διαφορετικὸς τοῦ τῆς παλαιοτέρας ἐποχῆς, καθόσον δ σημερινὸς ἀρραβὼν γίνεται κατόπιν δημιουργίας ἔρωτικῶν αἰσθημάτων ἐνὸς νέου καὶ μιᾶς νεάνιδος, οἵ δποῖοι πρῶτον γνωρίζονται, συνδέονται ἔρωτικῶς καὶ κατόπιν τελοῦν αὐτὸν τῇ συγκαταθέσει τῶν γονέων ἀμφοτέρων τῶν νέων ἐκ τῶν ὑστέρων.

Κατὰ τὴν παλαιοτέραν ἐποχὴν δ ἀρραβὼν ἐγίνετο οὐχὶ δι' αἰσθηματικοῦ ἔρωτος, ἀλλὰ κατόπιν ἐπιλογῆς τῆς νεάνιδος ἢ τοῦ νέου ὑπὸ τῶν γονέων αὐτῶν καὶ διὰ προξενητοῦ, ἦτοι μεσάζοντος προσώπου, τὸ δποῖον διεπραγματεύετο περὶ τοῦ συνοικεσίου. Καὶ τότε ἐγίνετο δ ἀρραβὼν ὡς ἔξῆς.

Οἱ γονεῖς, οἵ δποῖοι είχον νίδην ἔχοντα πλέον ήλικίαν διὰ γάμου, ἐφόρντιζον διὰ τὴν ἔξεύρεσιν μιᾶς νεαρᾶς κόρης ἀναλόγου ήλικίας μὲ τὸν ὑποψήφιον, σχετικῶς εὐειδῆ καὶ μὲ καλὰ προτερήματα, ἦτοι ἔργατικήν, σε-

μνήν καὶ ἡθικήν, ἐν ἐνὶ λόγῳ προοιωνιζομένην μίαν καλὴν οἰκοκυράν.

Τότε οἱ γονεῖς ἔξεύρισκον κατάλληλον καὶ ἐπιτήδειον πρόσωπον, συγγενῆ ἥ ἔχοντα φιλικὰς σχέσεις μὲ τοὺς γονεῖς τῆς κόρης, τὸν λεγόμενον προένητήν, τὸν δποῖον ἔξουσιοδότον προφορικῶς, ἵνα μεσολαβήσῃ καὶ διαπραγματευθῇ μετὰ τῶν γονέων τῆς ἐκλεκτῆς διὰ τὸν μελετώμενον ἀρραβῶνα. Ὁ προξενητὴς ἐλάμβανε καὶ ἀμοιβήν, ἥ δποία εἰχε καθιερωθῇ εἰς ἐν ζεῦγος ὑποδημάτων, τὴν δποίαν ἀμοιβὴν ἐλάμβανε μόνον, ὅταν ἐπετύγχανεν δ ἀρραβὼν καὶ κατὰ τὴν τέλεσιν τοῦ γάμου.

Ἐὰν δ προξενητὴς κατώρθωνε νὰ φέρῃ εἰς αἴσιον πέρας τὰς περὶ τοῦ ἀρραβῶνος διαπραγματεύσεις, δηλαδὴ ἀν κατώρθωνε νὰ καταπείσῃ τοὺς γονεῖς τῆς κόρης νὰ δεχθοῦν τὸ ὑπὸ διαπραγμάτευσιν συνοικέσιον, ἐφ' ὅσον καὶ αὐτὸι θὰ εἶχον τὴν γνώμην, ὅτι δ προτεινόμενος ὑποψήφιος γαμβρὸς ἦτο καὶ αὐτὸς ἐκ καλῆς οἰκογενείας καὶ μὲ καλὰ προτερήματα, τότε προέβαινον εἰς τὸν ἐν λόγῳ ἀρραβῶνα.

Ὄταν ἐπετύγχανετο ἥ συμφωνία, ἥ δποία πολλάκις παρουσίαζε πολλὰς δυσκολίας καὶ πολλὰς διστακτικότητας ἐκ μέρους τῶν γονέων τῆς νέας καὶ ἐλάμβανε πολλὰς ἀναβολάς, τότε δ προξενητὴς ἐκοινοποίει εἰς τοὺς ἐντολοδόχους γονεῖς τὸ εὐχάριστον γεγονὸς τῆς καλῆς ἐκβάσεως τῶν διαπραγματεύσεων καὶ τῆς συμφωνίας, ἥ δποία ἐπετεύχθη κατόπιν πολλῶν ἀγώνων, καὶ παρελάμβανε παρ' αὐτῶν τὰ διὰ τὸν ἀρραβῶνα προοιζόμενα ἀντικείμενα ὡς πρῶτα σημεῖα τοῦ ἀρραβῶνος, ἥτοι ἐν μικρὸν χρυσοῦν φλωρίον καὶ ἐν ἀργυροῦν τοιοῦτον, προσδεδεμένα δι' ἐρυθρᾶς μεταξωτῆς κλωστῆς εἰς μικρὰν ἀνθοδέσμην ἐξ ἐνὸς μικροῦ κλωνίσκου γαρυφαλλέας, ἐνα μεταξωτὸν κεφαλόδεσμον (φακιόλι ἥ μανδήλαν), ἔθετεν αὐτὰ ἐντὸς δίσκου, κεκαλυμμένου δι' ἐρυθροῦ ἥ λευκοῦ πέπλου (τούλι), καὶ ἐπιδεικτικῶς μετέβαινεν εἰς τὴν οἰκίαν τῆς κόρης, δπον τὰ παρέδιδεν εἰς αὐτὴν παρουσίᾳ τῶν γονέων καὶ οἰκείων της. Ἐκεῖ προσεφέρετο εἰς τὸν προξενητήν, τοὺς γονεῖς καὶ λοιποὺς παρευρισκομένους ὁπακὴ μετὰ κονφέτων καὶ ὅλοι ηὔχοντο εἰς τὸν τοιουτοτρόπως συνδεομένους διὰ τοῦ ἀρραβῶνος μελλονύμφους πλέον διαφόρους εὐχάς.

Μετὰ τὸ κέρασμα δ προξενητὴς παρελάμβανεν ἄλλα σημεῖα, ὡς δῶρα ἐκ μέρους τῆς κόρης, ὡς ἐν μανδήλιον, ἐν ζεῦγος καλτσῶν πλακεισῶν ὑπὸ τῆς κόρης, καὶ μὲ τὸν ἴδιον τρόπον μετέφερεν αὐτὰ εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ μέλλοντος γαμβροῦ, δπον τὸ ἐσπέρας παρετίθετο δεῖπνον εἰς τὸν προξενητὴν καὶ τοὺς πλησιεστέρους συγγενεῖς τοῦ γαμβροῦ.

Παλαιότερον, ἥτοι πρὸ τοῦ 1910, τὰ σημάδια τοῦ ἀρραβῶνος δὲν ἐτοπιζοτοῦντο ἐπάνω εἰς δίσκον, ἀλλ' εἰς μικρὸν ὑφαντὸν μάλλινον καὶ πολύχρωμον σακκίδιον (εἴδους σάκκας μαθητοῦ), τὸ δποῖον δ προξενητὴς ἐκρέμα εἰς τὸ ἄκρον μιᾶς ἔνλινης φάρδου, τὴν δποίαν ἐτοποθέτει εἰς τὸν δῆμον του καὶ ἐπιδεικτικῶς τὰ μετέφερεν εἰς τὴν οἰκίαν τῆς κόρης καὶ κατόπιν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ νέου, ὡς ἀνωτέρῳ ἀνεφέραιμεν.

Κατὰ τὰς διαδρομὰς τοῦ προξενητοῦ, μετάβασιν καὶ ἐπιστροφήν του εἰς τὰς οἰκίας τῶν νέων, οὗτος ἐδέχετο διαφόρους εὐχάς τῶν διαβατῶν καὶ τῶν ἐνοίκων τῶν παραπλεύρως τοῦ δρόμου εὑρισκομένων οἰκιῶν.

Μετὰ τὸν ἀρραβώνα καὶ μέχρι τῆς τελέσεως τοῦ γάμου ἀντηλλάσσοντο κατὰ καιροὺς καὶ ἄλλα δῶρα εἰς φλωριὰ καὶ ρουχισμόν.

‘Η ἡμέρα τοῦ γάμου προσδιωρίζετο πάλιν διὰ τοῦ προξενητοῦ, δ ὅποιος ἀπὸ τὴν ἡμέραν τοῦ ἀρραβώνος μέχρι τοῦ γάμου ἥτο δ σύνδεσμος μεταξὺ τῶν δύο οἰκογενειῶν. ‘Ο προσδιορισμὸς αὐτὸς ἐγίνετο τούλαχιστον εἴκοσιν ἡμέρας πρὸ τοῦ γάμου, ἀφοῦ ἐκ τῶν προτέρων προεμελετᾶτο.

***Ο γάμος.**

Εἰς τὴν περιφέρειαν, τῆς ὁποίας πραγματευόμεθα τὰ ἔθιμα τοῦ γάμου, καθὼς καὶ εἰς ὅλην σχεδὸν τὴν Μακεδονίαν, ἐπικρατεῖ καὶ μέχρι σήμερον ἡ συνήθεια, ἡ νύμφη νὰ ἐγκαθίσταται εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ καὶ σπανίως δ γαμβρὸς εἰς τὴν οἰκίαν τῆς νύμφης καὶ τοῦτο μόνον, ὅταν αὕτη τυγχάνῃ μοναχοκόρη.

Δύο ἢ τρεῖς ἀδελφοὶ νυμφευόμενοι δὲν ἀποχωρίζονται ἀπὸ τὴν οἰκίαν τοῦ πατρὸς ἀνευ σοβαρᾶς τινος αἰτίας καὶ τοῦτο, διότι ἡ γεωργικὴ οἰκογένεια ἔχει ἀνάγκην πολλῶν ἀτόμων διὰ τὰς διαφόρους καὶ πολλαπλᾶς γεωργικὰς ἐργασίας. “Ολοὶ οἱ νυμφευθέντες ἀδελφοὶ μετὰ τῶν συζύγων καὶ τῶν τέκνων των συγκατοικοῦν, συνεργάζονται καὶ συντρώγουν εἰς μίαν κοινὴν τράπεζαν ἢ εἰς δύο, ὅσὰν νὰ ἀποτελοῦν μίαν καὶ τὴν αὐτὴν πολυμελῆ οἰκογένειαν. Δι’ αὐτὸν τὸν λόγον βλέπει κανεὶς εἰς μίαν οἰκίαν νὰ εὑρίσκωνται 10 - 15 ἀτομα ἢ καὶ περισσότερα ἀκόμη.

‘Αφοῦ καθωρίζετο ἡ ἡμέρα τοῦ γάμου, αἱ προετοιμασίαι δι’ αὐτὸν ἥρχιζον ὀκτὼ ἡμέρας πρὸ αὐτοῦ, ἥτοι ἀπὸ τὴν προηγουμένην Κυριακήν, ὡς ἔξῆς :

Κυριακή.

Τὴν πρωΐαν τῆς Κυριακῆς καὶ περὶ ὥραν 9 π.μ. μία τῶν γυναικῶν τῆς οἰκογενείας τοῦ γαμβροῦ, μήτηρ, ἀδελφή, νύμφη, θεία κ.τ.λ. περιήρχετο δλους τοὺς συγγενεῖς, πλησιεστέρους φίλους, γείτονας καὶ προσεκάλει τὰς ἀνυπάνδρους θυγατέρας ἢ ἀδελφὰς αὐτῶν, ἵνα προσέλθουν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ καὶ ἀρχίσουν τὰς προετοιμασίας διὰ τὸν γάμον. Αἱ προσκληθεῖσαι νεάνιδες προθυμότατα ἐδέχοντο νὰ προσφέρουν τὰς σχετικὰς ὑπηρεσίας καὶ ἐλέγοντο παράνυμφοι. Τὸ αὐτὸν ἐγίνετο καὶ ἐκ μέρους τῆς νύμφης εἰς τοὺς δικούς της συγγενεῖς, φίλους καὶ γείτονας.

Περὶ ὥραν 12 - 1 μεσημβρινὴν συνεκεντρώνοντο δλαι αἱ προσκληθεῖσαι νεάνιδες εἰς τὰς οἰκίας τῶν νεονύμφων καὶ παρετίθετο εἰς αὐτὰς γεῦμα.

Μετὰ τὸ γεῦμα παρεδίδετο εἰς τὰς παρανύμφους ποσότης σίτου πρὸς

καθαρισμόν, δ ὁποῖος θὰ ἔχοησι μοποιεῖτο διὰ σιτόδυζον (μπλιγούρι) διὰ τὸν γάμον. Ὁ καθαρισμὸς οὗτος διήρκει καθ' ὅλον τὸ ἔτερον ἥμισυ τῆς ἡμέρας ἐκείνης καὶ περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἥλιου ἀνεχώρουν διὰ τὰς οἰκίας των.

Κιτά τὴν διάρκειαν τοῦ καθαρίσματος τοῦ σίτου αἱ παράνυμφοι τραγουδοῦσαν διάφορα τραγούδια σχετικὰ μὲ τὸν γάμον. Πολλὰ τῶν τραγουδῶν τούτων εἶχον περισυλλέξει. Δυστυχῶς ὅμως κατὰ τὰς μετακομίσεις μου καὶ λόγω τῶν πολέμων ἀπωλέσθησαν ταῦτα καὶ οὕτως ἡ πραγματεία μου αὕτη παρουσιάζει ἐν κενόν, τὸ ὁποῖον καθιστᾷ αὐτὴν ὅχι τόσον ζωντανήν.

Διὰ νὰ συντελέσω ὅμως εἰς τὸν πλουτισμόν, τὴν συμπλήρωσιν κενῶν καὶ τὴν ἀρτιωτέραν βελτίωσιν τοῦ ἔργου μου καὶ διὰ νὰ ἴκανοποιήσω τὴν περιέργειαν καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τῶν ἀναγνωστῶν, ἐμερίμνησα τώρα ἐσχάτως νὰ περισυλλέξω μερικὰ ἀπὸ αὐτά, ἀπὸ ὅσα δηλαδὴ ἡ γεροντικὴ μνήμη εἰς τὰ ἀπύθμενα βάθη τῆς συνεκράτησε καὶ διέσωσε, παρὰ τὸ γεγονός, ὅτι ἐλάχισται ἐκ τῶν παλαιοτέρων γυναικῶν ἀπέμειναν καὶ ἐξ αὐτῶν ἐλάχισται ἐνθυμοῦνται μερικοὺς στίχους ἀπὸ ὕρισμένα τραγούδια, πολλὰ τῶν ὁποίων κατηργήθησαν καὶ ἀπλοποιήθησαν.

Ὦς ἐλέχθη, τὰ ἔθιμα τοῦ ἀρραβώνος καὶ τοῦ γάμου εἶναι ἀπὸ χωρία ἔνονοφώνων κατοίκων, ὅπου διμιεῖται τὸ ἀνάμεικτον γλωσσικὸν ἰδίωμα, τὸ κακῶς ἐπικαλούμενον «σλαυομακεδονικὴ γλῶσσα», συνεπῶς καὶ τὰ τραγούδια, τὰ ὁποῖα παραθέτομεν εἰς τὰς οἰκείας θέσεις των, εἶναι μεταφρασμένα ἐκ τοῦ γλωσσικοῦ τούτου ἰδιώματος εἰς τὴν ἑλληνικήν.

Οἱ σκοποὶ (τὸ τραγούδημα) τῶν τραγουδιῶν αὐτῶν εἶναι ἰδιόρρυθμοι, ἀργοὶ καὶ μὲ παρατεταμένην φωνήν, διὰ τοῦτο δὲν ἔχουν οὔτε ἴσοσυλλάβους στίχους, οὔτε ἴσοστίχους στροφάς, οὔτε καὶ διμοιοκαταληξίαν, ὅχι μόνον ὡς μεταφρασμένα, ἀλλ’ οὔτε καὶ ὡς αὐτούσια ἐν τῇ ἔνη γλώσσῃ.

Δεν τέρα.

Κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην ἀπὸ πρωΐας ἀκόμη προσεχόμεναι αἱ παράνυμφοι ἥρχιζον γενικὴν καθαριότητα τῆς ὅλης κατοικίας τοῦ γαμβροῦ. Αὕται καθ' ἐκάστην πρωΐαν καὶ μέχρι τελέσεως τοῦ γάμου προσήρχοντο εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ, ἔξετέλουν διαφρόνους ἐργασίας καὶ ὑπηρεσίας καὶ καθ' ἐκάστην ἐσπέραν ἀνεχώρουν διὰ τὰς οἰκίας των. Τοῦτο ἀκριβῶς ἐγίνετο καὶ εἰς τὴν οἰκίαν τῆς νύμφης ὑπὸ τῶν παρανύμφων της.

Πῶς ἐγίνετο ἡ καθαριότης.

Αἱ κατοικίαι τῶν χωρίων, ὡς γνωστόν, εἶναι ἀγροικίαι μονώροφοι, ἴσογειοι καὶ ἄνευ σανιδωτῶν πατωμάτων, αἱ περισσότεραι δ’ ἐξ αὐτῶν δὲν εἴχον δι’ ἀσβέστου ἐπάλειψιν καὶ ἐπύχρισιν, ἀλλὰ διὰ πηλοῦ καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν ἀσβεστοεχοίοντο, ἀλλὰ ἐπεχρίοντο διὰ ρευστοποιημένου χώματος, ὡς δὲ χυλὸς τῆς ἀσβέστου, τὰ δὲ δάπεδα αὐτῶν ἐπηλείφοντο διὰ πηλοῦ. Ὅθεν τῷ πρωΐαν τῆς Δευτέρας δὲ γαμβρὸς ἐζεύγνυε μίαν ἵππα-

μαξαν ἢ βοῦδάμαξαν, ἐπέβαινον εἰς αὐτὴν αἱ παράνυμφοι καὶ ἐπήγαινον ἔξω τοῦ χωρίου εἰς μέρος, ὅπου ὑπῆρχε κατάλληλον χῶμα διὰ τὸν χωματοχρισμόν. Ἐκεῖ δὲ μὲν γαμβρὸς ἔσκαπτε τὸ χῶμα, αἱ δὲ παράνυμφοι μὲ λεκάνας ἐφόρτων τοῦτο ἐπὶ τῆς ἀμάξης, συνοδεύουσαι τὴν ἐργασίαν ταύτην μὲ διάφορα τραγούδια, μὲ γέλωτας καὶ ἀστεῖσμούς.

Μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν ἐκ τῆς ἔξοχῆς ἔξεφόρτων τὸ χῶμα καὶ κατόπιν ἐπήγαινον εἰς τὴν βρύσιν ἢ εἰς πηγάδιον ἢ καὶ εἰς ὑπάρχον ἐκεῖ πλησίον ὁνάκιον καὶ παρελάμβανον νερὸν μὲ κάδους ἢ βαρέλια, φορτωμένα εἰς τὴν ἀμάξαν, διὰ τὸν σχηματισμὸν χυλοῦ μὲν διὰ τὴν ἐπίχρισιν τῶν τοίχων, πηλοῦ δὲ διὰ τὴν ἐπάλειψιν τῶν δαπέδων τῆς ὅλης οἰκίας. Μετὰ τὴν παρασκευὴν τῶν χρειωδῶν τούτων ἐπεδίδοντο εἰς τὰς σχετικὰς ἐργασίας τῆς ἐπιχρίσεως καὶ ἐπαλείψεως. Ἡ ἐργασία αὕτη ἐγίνετο καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας ἢ καὶ τῆς Τρίτης ἀκόμη.

Κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην πᾶς μὴ ἀνήκων εἰς τὴν οἰκογένειαν τοῦ γαμβροῦ καὶ μὴ ἔχων σχέσιν τινὰ μὲ τὴν ἐν λόγῳ καθαριότητα, ἀλλ' ἔχων ὑπόθεσίν τινα μὲ τὸν οἰκοδεσπότην, ἐρχόμενος εἰς τὴν αὐλὴν τῆς οἰκίας ἐκείνης ἐπηλείφετο μὲ κατάλληλον καὶ ἐπιτήδειον τρόπον ὑπὸ μιᾶς τῶν παρανύμφων εἰς τὸ πρόσωπον διὰ χυλοῦ χώματος καὶ τοιουτορόπως ἐδημιουργοῦντο γέλωτες, ἀστεῖσμοὶ καὶ πειράγματα ἐν πλήρει γνώσει τοῦ παθόντος διὰ τοὺς εἰς βάρος του ἀστεῖσμοὺς κ.λ.π.

Δὲν παραλείπομεν νὰ σημειώσωμεν ἐνταῦθα ὅτι καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῶν προετοιμασιῶν καὶ μέχρι τέλους τοῦ γάμου ἡ τροφοδότησις τῶν παρανύμφων, ἀρρένων καὶ θηλέων κατὰ τὸ πρόγευμα, γεῦμα καὶ δεῖπνον, ἐγίνετο εἰς βάρος τοῦ γαμβροῦ. Ὁ δὲ ἀριθμὸς τῶν παρανύμφων ἀμφοτέρων τῶν φύλων δυνατὸν νὰ ἔφθανε μέχρι τῶν τριάκοντα, ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν συγγενῶν καὶ φύλων τοῦ γαμβροῦ.

Οἱ ἄρρενες παράνυμφοι ἔξετέλουν διαφόρους ἐργασίας, ὡς π.χ. ἐπήγαινον εἰς τὸν μύλον νὰ ἀλέσουν σίτον διὰ τὸν ἄρτον τοῦ γάμου καὶ τὴν διατροφὴν αὐτῶν, ἐφρόντιζον διὰ τὰ καυσόξυλα κ.τ.λ.

Αἱ αὐταὶ ἐργασίαι καὶ αἱ αὐταὶ διατυπώσεις ἐγίνοντο καὶ εἰς τὴν οἰκίαν τῆς νύμφης. Ἐκεῖ ἀνεπλήρων τὸν γαμβρὸν εἰς τὰς ἐργασίας του ὁ πατήρ, ἀδελφός, γαμβρός, θεῖος κ.τ.λ.. Ἡ θητεία τῶν παρανύμφων τῆς νύμφης διήρκει μέχρι τῆς ἐσπέρας τῆς Κυριακῆς τοῦ γάμου.

Τρίτη.

Κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην ἡ ἐργασία ἦτο συνέχεια τῆς προηγουμένης ἡμέρας ἢ καὶ τῆς Κυριακῆς ἀκόμη, ἵτοι καθάρισμα σίτου ἢ ἐπίχρισις τοίχων. Ὡσαύτως ἐγίνετο καὶ τὸ ἄλεσμα τοῦ σιτορύζου (πλιγουριοῦ) δι’ εἰδικῶν πρὸς τοῦτο μυλοπετρῶν χειροκινήτων, ὅπότε οἱ μὲν ἄρρενες παράνυμφοι ἥλεθον τὸν σίτον, αἱ δὲ θήλεις ἐκοσκίνιζον τὸ ἄλεθεν σιτόρυζον,

διὰ νὰ διαχωρισθῇ τὸ χονδροκομμένον, τὸ ὅποῖν θὰ ἔχρησιμοποιεῖτο διὰ τὸ πλιγούρι, ἀπὸ τὸ ψιλοκομμένον, τὸ ὅποῖν, διὰ νὰ μὴ ἀχρηστευθῇ, ἐδίδετο εἰς τὰ ζῷα ὡς πίτυρα. Καὶ ἡ ἐργασία αὐτὴ συνωδεύετο μὲ τραγούδια τοῦ γάμου.

Τετάρτη.

Κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν ἀπὸ πρωΐας 8·ε π.μ. προσήρχοντο γυναικες συγγενῶν, φίλων, γειτόνων καὶ γνωστῶν τοῦ γαμβροῦ, προσκομίζουσαι ἐκάστη μικρὰν ποσότητα, μιᾶς ὀκᾶς περίπου, καθαροῦ ἄλευρου ἐκ σίτου κοσκινισμένου καὶ ἥρχιζον τὸ ζύμωμα τῶν προσκλητηρίων κουλουριῶν. Πρὸς τοῦτο συνεκεντρώνοντο ὅλαι αἱ προσελθοῦσαι γυναικες εἰς τὸ εὔρυχωρότερον δωμάτιον τῆς οἰκίας, ὃπου προσεκομίζοντο καὶ ἐτοποθετοῦντο εἰς τὸ μέσον τρεῖς σκάφαι ζυμωτῆρες, εἰς ἑκάστην τῶν ὅποιων ἐτίθετο ἀναλόγως τῆς χωρητικότητός της ποσότης κοσκινισμένου καθαροῦ ἄλευρου ἐκ σίτου ἐκ τοῦ ἄλεσθέντος τὴν προηγουμένην ἡμέραν ὅπὸ τῶν ἀρρένων παρανύμφων, ὡς ἐλέχθη.

Τότε προσῆγον ἐν παιδίον πέντε μέχρις ὀκτὼ ἐτῶν ἐκ τῶν πλησιεστέρων συγγενῶν ἢ γειτόνων, τὸ ὅποῖν νὰ ἔχῃ καὶ τοὺς δύο γονεῖς του ἐν τῇ ζωῇ καὶ ἐκ πρώτου γάμου αὐτῶν. Τὸ παιδίον τοῦτο τῇ προτροπῇ καὶ τῇ ὁδηγίᾳ τῶν γυναικῶν ἀντήλλασσε μὲ τὴν χούφταν του ἄλευρον καὶ ἐκ τῶν τριῶν ζυμωτῆρων ἐναλλάξ, ἥτοι ἐλάμβανεν ἄλευρον μὲ τὴν χούφταν του ἐκ τοῦ πρώτου ζυμωτῆρος καὶ τὸ ἔρωπτεν εἰς τὸν δεύτερον, κατόπιν ἐκ τοῦ δευτέρου εἰς τὸν τρίτον καὶ ἐκ τοῦ τρίτου εἰς τὸν πρῶτον κ.ο.κ. Τοῦτο ἐπανελαμβάνετο τρεῖς φοράς, οὕτως ὥστε ἐξ ἑκάστου ζυμωτῆρος ἐλαμβάνετο τρεῖς φοράς ἄλευρον καὶ ἐρρίπτετο εἰς ἑκαστον τρεῖς φοράς ἐκ τῶν ἄλλων. Μετὰ ταῦτα δι’ ἐνὸς κροντῆρος ἔχυνον νερὸ διὰ τρεῖς φοράς εἰς ἑκαστον ζυμωτῆρα καὶ κατόπιν ἀνακάτευνον ὀλίγον τὸ νερὸ ἐκεῖνο μὲ τὸ ἄλευρον μὲ ἕνα κλάδον τριανταφυλλέας καὶ τέλος ἀνελάμβανον νὰ ζυμώσουν τὰ ἐντὸς τῶν ζυμωτῆρων ἄλευρα τρεῖς νεάνιδες ἐκ τῶν παρανύμφων.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ζυμώματος τῶν προσκλητηρίων κουλουριῶν ἐψάλλετο τὸ ἔξῆς τραγούδι.

*Δυὸς νέοι ἀρραβωνιάσθηκαν
μὲ τὸ πρῶτο κοίταγμα
φευγαλέο στὸ πηγάδι.
Καιρὸς νὰ κοιταχθοῦν
ἀπ' Ἀνατολῆς μέχρι Δύσης.
Κὶ ἐκεῖ ποὺ βιάζονταν,
ἐκεῖ ξεχάσθηκαν,
ὡς που ἡ στάμνα γέμισε
καὶ τὸ βυνόλωμα πάγωσε.*

Ἄφοῦ παρεσκευάζετο τὸ δλον φύραμα τῆς ζύμης καὶ τῶν τριῶν ζυμωτήρων, ἐγίνετο καὶ ὁ ἔξης ἀστεῖσμός. Ἐκ τοῦ ζυμωτῆρος ἀφηρεῖτο δλη ἡ ζύμη καὶ ἀφήνετο ἐντὸς αὐτῆς μικρὰ ποσότης, μᾶς δκᾶς περίπου, ἡ δποία ἥχρηστεύετο κατόπιν, ἐνεπιγγνύετο εἰς αὐτὴν κατακορύφως ἐκ τῶν ἄκρων καὶ κατὰ τὸ ἥμισυ ἐν οἰονδήποτε ἀργυροῦν νόμισμα καὶ προετρέποντο αἱ ἄγαμοι νεάνιδες νὰ καθίσουν (ἡ μία βεβαίως κατόπιν τῆς ἄλλης) πλησίον τοῦ ζυμωτῆρος γονατισταί, μὲ διπισθάγκωνα τὰς χεῖρας, νὰ κύψουν καὶ νὰ ἀρπάξουν τὸ νόμισμα διὰ τοῦ στόματος. Κατὰ τὴν προσπάθειαν δμως ἑκάστης νεάνιδος, δπως ἀρπάξῃ τὸ νόμισμα, μία τῶν γυναικῶν ἐπίεζε τὴν κεφαλὴν τῆς νεάνιδος πρὸς τὰ κάτω καὶ τοιουτορόπως δχι μόνον ἐματαιοῦτο τὸ ἀρπαγμα τοῦ νομίσματος, ἀλλ᾽ ἐπὶ πλέον ἐγίνετο πρόξενος γελώτων καὶ χλευασμοῦ δλων τῶν παρισταμένων γυναικῶν καὶ νεανίδων, διότι τὸ πρόσωπόν της ἐγέμιζεν ἀπὸ ζύμην καὶ ἐγίνετο ἀγνώριστος ὡς καρνάβαλος. Τὸ κατὰ τὸν τοιοῦτον τρόπον ἀρπαγμα τοῦ νομίσματος ἐπετυγχάνετο μόνον ὑπὸ δύο ἡ τριῶν νεανίδων, τῶν ἐπιτηδειοτέρων.

Τὸ παιγνίδιον τοῦτο εἶχε τὴν σημασίαν, ὅτι δῆθεν ἐκείνη ἡ νεᾶνις, ἡ δποία θὰ κατώρθωνε νὰ ἀρπάξῃ τὸ νόμισμα, θὰ ἐνυμφεύετο ἐνωρίτερον τῶν ἄλλων. Εἰς τὴν νεάνιδα δμως, ἡ δποία εἶχεν ἡλικίαν κάπως μεγαλυτέραν τῶν ἄλλων καὶ τῆς κεκανονισμένης πρὸς γάμον, τὴν λεγομένην γεροντοκόρην, αἱ γυναικες ἔχαριζοντο κατὰ τὴν προσπάθειαν τοῦ ἀρπαγματος τοῦ νομίσματος καὶ ἐπίεζον τὴν κεφαλὴν της οὔχι εἰς κατάλληλον στιγμήν, οὕτως αἱ γυναικες ἐφαίνοντο δῆθεν ἀδέξιαι καὶ ἀνίκανοι νὰ ματαώσουν τὸ ἀρπαγμα, ἐνῷ τούναντίον ἡ γεροντοκόρη ἐπεδείχνυεν ἐπιδεξιότητα, ἵνα τοιουτορόπως μὴ ἀφήσουν αὐτὴν εἰς τὴν ἀπόγνωσιν καὶ τὴν ἀπελπισίαν περὶ τοῦ ἀδυνάτου τῆς ὑπανδρεύσεως.

Μετὰ τὸ παιγνίδιον καὶ τὸν ἀστεῖσμὸν τοῦτον ἐγίνετο ἡ παρασκευὴ τῶν κουλουριῶν ὑφ' δλων τῶν γυναικῶν καὶ νεανίδων καὶ κατόπιν παρείθετο γεῦμα εἰς αὐτάς, κατὰ τὸ δποῖον ἔργεεν ἀφθόνως ὁ οἶνος.

Μετὰ τὸ γεῦμα ἐπηκολούθει χορὸς καρναβαλίστικος ἡ Τζαμάλας, καθόσον τὴν πενθεράν, ἥτοι τὴν μητέραν τοῦ γαμβροῦ, ἡ ἐλλείψει τοιαύτης τὴν νύμφην του, ἥτοι σύζυγον τοῦ ἀδελφοῦ του, ἡ ἀδελφήν του ἡ καὶ θείαν του ἀκόμη, τὴν ἐστόλιζον αἱ γυναικες καὶ κατόπιν ἀλληλοεστολίζοντο ἡ μία μὲ τὴν ἄλλην μὲ διάφορα ἀντικείμενα, ἥτοι κώδωνας προβάτων, πατήτρας τοῦ ἀργαλειοῦ, σάρωθρα, πλεξούδας κρομμυδίου ἡ σκόρδου κ.τ.λ., δπότε ἐγίνετο πανδαιμόνιον ἀπὸ γέλωτας, φωνασκίας καὶ ἀστεῖσμοὺς καθ' δλην τὴν περιοχὴν τῆς συνοικίας τοῦ γάμου καὶ μάλιστα κατόπιν τῆς οἰνοποσίας, καθόσον ἐκ περιεργείας ἡ καὶ οἰκειότητος ἐπανε πᾶσα λοιπὴ ἐργασία τῶν ἐνοίκων τῆς συνοικίας καὶ συνεκεντρώνοντο εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ γαμβροῦ καὶ συνδιεσκέδαζον. Τοῦτο βεβαίως δὲν διήρκει περισπότερον τῶν δύο περίπου ὥρων, ὑπότε οἱ μὲν περίεργοι καὶ περίοικοι ἀνεχώρουν διὰ

τὰς ἔργασίας των, αἱ δὲ παράνυμφοι ἐπεδίδοντο εἰς τὸ ψήσιμον τῶν κουλουριῶν.

Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ ψησίματος αἱ παράνυμφοι ἔψαλλον διάφορα τραγούδια, σχετικὰ μὲ τὸν γάμον, καὶ τοιουτορόπως ὁ γάμος ἦ κοινῶς ἦ χαρὰ ἀπέβαινε χαρμόσυνος καὶ μὲ ὅλην τὴν κυριολεξίαν τῆς λέξεως χαρά.

Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς περιόδου τοῦ γάμου, ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους αὐτοῦ καὶ καθ' ὡρας ἦ ἡμέρας μὴ καθοριζομένας, διάφορα πρόσωπα, προσερχόμενα εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ ἢ καὶ τῆς νύμφης δι' ἀτομικάς των ὑποθέσεις, ἐλάμβανον προσφερόμενα ὁπακὴν καὶ κουφέτα καὶ ἀπηύθυνον διαφόρους εὐχὰς εἰς τοὺς μελλονύμφους, εἰς εὐόδωσιν τοῦ γάμου καὶ τῆς στέψεως, εὐζωίαν, ἀγάπην, διμόνοιαν κ.τ.λ. καὶ σχετικὰς εὐχὰς διὰ τὰς παρανύμφους.

Πέμπτη.

Κατὰ τὰς προμεσημβρινὰς ὥρας τῆς ἡμέρας ταύτης αἱ παράνυμφοι ἐπεδίδοντο εἰς διαφόρους προετοιμασίας τοῦ γάμου. Τὸ ἀπόγευμα περὶ ὥραν 3 μ.μ. ἐφόρουν τὰ ἕορτάσιμα φορέματά των καὶ ἔξήρχοντο ἀνὰ τὸ χωρίον, διὰ νὰ ἐπιδώσουν τὰ προσκλητήρια κουλούρια. Ἡ δὲ ἐπίδοσις αὗτη ἔγίνετο κατὰ τὸν ἔξῆς τρόπον.

Ἄφοῦ, ὡς ἐλέχθη, ἐνεδύοντο τὰς ἕορτινάς των ἐνδυμασίας καὶ ἐστολίζοντο μὲ διάφορα τεχνητὰ ἄνθη εἰς τὰς κεφαλάς των, τὰ ὅποια καταλλήλως προσέδενον μὲ μεταξωτὸν λεπτότατον φακιόλιον (κεφαλόδεσμον), καθὼς καὶ μὲ ἄλλα μεταξωτὰ διαφόρων χωμάτων φακιόλια, τὰ ὅποια ἐκρέμων ἐκ τῆς μιᾶς γωνίας των ἀπὸ τὴν ζώνην εἰς τὰ πλάγια τοῦ σώματός των, ἥτοι δύο, τρία ἢ καὶ τέσσαρα ἀκόμη τοιαῦτα φακιόλια εἰς ἐκάστην πλευράν, μετά τὰῦτα ἐτάσσοντο κατὰ δυάδας, ἐλάμβανεν ἐκάστη δυάς ἀνὰ ἐν μέγα λινὸν μανδήλιον, καταλλήλως προσδεδεμένον κατὰ τὰς δύο γωνίας τῆς αὐτῆς πλευρᾶς αὐτοῦ ἐν σχήματι σακκιδίου, πλῆρες κουλουριῶν καὶ κρατοῦσαι αὐτὸ δέξηρχοντο ἀνὰ τὸ χωρίον καὶ ἀπὸ οἰκίας εἰς οἰκίαν ἐπέδιδον ἀνὰ ἐν κουλούριον εἰς ἐκάστην οἰκογένειαν ὅλου τοῦ χωροῦ. Ἄν τὸ χωρίον εἶχε πολλὰς οἰκογενείας, τότε ἐπέδιδον μόνον εἰς τὰς συγγενικὰς καὶ φιλικάς, ὡς καὶ ὅλης τῆς γειτονιᾶς, ἀσχέτως ἀν δὲν ὑπῆρχε μεταξὺ τοῦ γαμβροῦ καὶ αὐτῶν συγγενική τις σχέσις. Ἡ πρόσκλησις ἔγίνετο μὲ τὰς ἔξης φράσεις: «Διαβιβάζομεν τοὺς χαιρετισμοὺς τοῦ κ. τάδε (καὶ ἐλέγετο τὸ δνοματεπώνυμον τοῦ γονέως τοῦ γαμβροῦ), δ ὅποιος σᾶς παρακαλεῖ νὰ τιμήσῃτε τὸν γάμον τοῦ υἱοῦ του καὶ παρευρεθῆτε εἰς δεῖπνον τοῦ Σαββάτου καὶ Κυριακῆς ἐσπέρας, ὡς καὶ εἰς γεῦμα τὴν μεσημβρίαν τῆς Κυριακῆς τοῦ γάμου». Κατὰ τὸν ἔδιον τρόπον ἔγίνετο καὶ ἡ πρόσκλησις ἐκ μέρους τῆς νύμφης ὑπὸ τῶν παρανύμφων αὐτῆς.

Π α ρ α σ κ ε υ ή

Κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν αἱ μὲν παράνυμφοι ἐπεδίδοντο εἰς διαφόρους προετοιμασίας τοῦ γάμου, ὡς εἰς συγκέντρωσιν πιάτων, πηρουνίων, ὁσκοπτηρίων καὶ ἄλλων χρησίμων διὰ τὸν γάμον εἰδῶν, οἱ δὲ παράνυμφοι ἐφρόντιζον διὰ τὴν προμήθειαν τροφίμων, ἥτοι κρέατος, δρῦζης, φασολίων κ.τ.λ., ὡς καὶ διὰ τὰ καυσόξυλα πρὸς παρασκευὴν τῶν φαγητῶν. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον οἱ παράνυμφοι προσεκάλουν δλους τοὺς νέους τῶν συγγενῶν καὶ φίλων, οἵ διοῖοι ἐλάμβανον τὰ φροτηγά των ζῆφα καὶ ἐπήγαινον εἰς τὸ πλησιέστερον δάσος καὶ ἔφερον 25 - 30 φροτία ξύλων εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ.

Τὸ ἑσπέρας ὁ γαμβρὸς παρέθετε πλουσιοπάροχον δεῖπνον εἰς τὸν παρανύμφους, ἄρρενας καὶ θῆλεις, καὶ τοὺς ἐγίνετο ἰδιαιτέρα περιποίησις καὶ τιμή, καθόσον εἰς τὴν τράπεζαν παρετίθεντο διάφορα ἐπιδόρπια καὶ ἔρρεεν ἀφθόνως ὁ οἶνος.

Σ α β β α τ ο ν

Κατὰ τὰς προμεσημβρινὰς ὥρας αἱ μὲν παράνυμφοι ἐπεδίδοντο εἰς διαφόρους προετοιμασίας διὰ τὸν γάμον, ὡς σιδέρωμα τῶν ἐνδυμάτων τοῦ γαμβροῦ, προητοίμαζον τὰ δῶρα διὰ τὴν νύμφην, τὰ δῶρα τῶν συγγενῶν τοῦ γαμβροῦ, τὰ ὄποια ἐδώριζεν ἡ νύμφη κατὰ τὴν ἀφιξίν της εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ, τὰ δῶρα τῶν συγγενῶν τῆς νύμφης, ὡς καὶ τὰ ἀναγκαιοῦντα ἀντικείμενα διὰ τὴν στέψιν, οἵ δὲ παράνυμφοι ἐφρόντιζον διὰ τὴν ἔξεύρεσιν ἵππων διὰ τὸν γαμβρὸν καὶ τὴν νύμφην, διὰ τὸν κουμπάρον καὶ ὑποκούμπαρον, ὡς καὶ ἀμάξας διὰ τὰς παρανύμφους καὶ τὴν προΐκα τῆς νύμφης.

Τί ἐγίνετο εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ κουμπάρου; Αὐτὸς ἀπὸ τῆς πρωΐας ἀκόμη ἔστηνεν εἰς τὴν ἔξωθυνδραν τῆς οἰκίας του ἢ εἰς ἐμφανὲς μέρος τῆς αὐλῆς τῆς οἰκίας του τὸ φλάμπουρον (σημαίαν τοῦ γάμου), τὸ ὄποιον ἥτο ἐν μέγα λινὸν χρωματιστὸν μανδήλιον, διακεκοσμημένον διὰ σταφίδων ἐργαμένων δι' ἐρυθροῦ μεταξωτοῦ νήματος σταυροειδῶς ἀπὸ γωνίας εἰς γωνίαν καὶ εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ κοντοῦ ἀντὶ σταυροῦ ἔφερεν ἐν μῆλον ἐμπεπηγμένον καὶ ἐπικεκολημένον μὲ φύλον χρυσοῦ.

Μετὰ μεσημβρίαν καὶ ἀμέσως μετὰ τὸ γεῦμα αἱ παράνυμφοι ἐν ἕօρτασίμῳ ἐνδυμασίᾳ, ὡς καὶ κατὰ τὴν Πέμπτην, περιήρχοντο καὶ πάλιν δλας τὰς οἰκίας τοῦ χωρίου καὶ προσεκάλουν τοὺς κατοίκους διὰ δευτέραν φορὰν μὲ τὰς ἴδιας φράσεις, αὐτὴν τὴν φορὰν δύμως ἀντὶ κουλουρίων μία τῶν παρανύμφων ἐκράτει ἐν πήλινον καινουργὲς κροντήριον, τὸ ὄποιον εἰς τὸν λαιμόν του εἶχε προσδεδεμένον δι' ἐρυθρᾶς μεταξωτῆς κλωστῆς ἐν ἀργυροῦν νόμισμα μετὰ μικροῦ κλωνίσκου γαρυφάλλου. Τοῦτο περιεῖχε ὁσκήν

μὲ δλίγην ζάχαριν, διὰ νὰ γλυκίζῃ, σημαίνουσαν, νὰ ἔχουν οἱ μελλόνυμφοι βίον διμαλὸν καὶ εἰρηνικόν. "Αλλιού δύο ἦ τρεῖς ἐκράτουν ἀνὰ ἐν δακοποτήριον καὶ ἐκέρων τοὺς προσκαλούμενούς.

Τὸ ἀπόγευμα, μίαν ὥραν πρὸ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου, προσήρχοντο οἱ δργανοπαῖκται, κατὰ προτίμησιν ἐκείνην τὴν ἐποχὴν νταουλοζουργνᾶδες, δπότε ἥρχιζον οἱ χοροὶ εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ γαμβροῦ ὑπὸ τῶν παρανύμφων καὶ ἄλλων νέων καὶ νεανίδων.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ χοροῦ ἐγίνετο καὶ τὸ ξύρισμα τοῦ γαμβροῦ κατ' οἶκον, τὸ δποῖον συνωδεύετο μὲ διάφορα σχετικὰ τραγούδια.

Μίαν ὥραν μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου οἱ παρανύμφοι καὶ τῶν δύο φύλων καὶ δργανοπαῖκται μαζὶ ἐπήγαινον εἰς τὰς οἰκίας τοῦ κουμπάρου, τοῦ προέδρου τῆς Κοινότητος (τοῦ Κοτζάμπαση) καὶ ἄλλων προυχόντων τοῦ χωρίου, τοὺς παρελάμβανον ἐν πομπῇ καὶ παρατάξει διὰ τὸ δεῖπνον κατὰ τὸν ἔξῆς τρόπον.

Ἐνας ἀπὸ τοὺς παρανύμφους ἔπαιρνε τὸ κροντήριον μετὰ δακῆς καὶ ἐν δακοπότηρον, ἄλλος ἔπαιρνε ἕνα πιάτο μὲ κουφέτα καὶ δλοι μαζὶ οἱ ἄλλοι παρανύμφοι καὶ δργανοπαῖκται χορεύοντες καὶ φωνασκοῦντες χαρμοσύνως ἐπήγαινον εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ προέδρου τῆς Κοινότητος, τοῦ προσέφερον δακὴν ἐκ τοῦ κροντήριον καὶ προσεκάλουν αὐτὸν εἰς τὸ δεῖπνον. Ὁ πρόεδρος πίνων τὴν δακὴν ἀπηύθυνε διαφρόνος εὐχάς διὰ τοὺς μελλονύμφους κ.τ.τ. Ταυτοχρόνως οἱ δργανοπαῖκται ἔπαιζον ἕνα ἦ δύο σκοπούς, τοὺς λεγομένους ἀμανέδες, δπότε δ πρόεδρος ἐφίλοδώρει αὐτούς. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἀμανέδων ἡ κόρη ἦ ἡ νύμφη ἥ μία κόρη τῶν συγγενῶν του ἐκέρνα τοὺς ἐπισκέπτας αὐτοὺς μὲ τὸν δίσκον πλήρη δακοπότηρίων μετὰ δακῆς καὶ ἐνδὸς βάζου γλυκοῦ. Κατόπιν τούτου ἀνεχώρουν συναποκομίζοντες καὶ τὸν πρόεδρον καὶ ὠδήγουν αὐτὸν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ ἐν πομπῇ, ὡς καὶ πρότερον, μετὰ χορῶν κ.τ.λ. Ἀφοῦ ἄφηνον τὸν πρόεδρον ἐκεῖ, ἀμέσως ἀνεχώρουν διὰ τὴν παραλαβὴν ἄλλων ἐπισήμων προσώπων τοῦ χωρίου, τὰ δποῖα προσεκάλουν καὶ παρελάμβανον μὲ τὸν ἵδιον τρόπον.

Ἡ πρόσκλησις καὶ ἡ παραλαβὴ τοῦ κουμπάρου ἐγίνετο τελευταίως καὶ μετὰ τὴν πρόσκλησιν τῶν ἄλλων ἐπισήμων, οὗτος δὲ κατὰ τὴν ἀναχρονίσιν ἐκ τῆς οἰκίας του παρελάμβανε καὶ τὸ φλάμπουρον καὶ τὸ παρέδιδεν εἰς ἕνα τῶν παρανύμφων καὶ ἐχρησιμοποεῖτο πλέον εἰς δλας τὰς κινήσεις καὶ συνοδείας.

Τὸ φλάμπουρον κατὰ τοὺς χοροὺς ἐκράτει πάντοτε δ ἐκάστοτε ὁδηγὸς τοῦ χοροῦ, εἴτε ἄρρητη ἡτο εἴτε θῆλυς, ὅρθιον καὶ ἔσειεν αὐτὸ παντοιοτρόπως.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν προσκλήσεων τοῦ προέδρου, ἐπισήμων καὶ κουμπάρου προσήρχοντο καὶ ἄλλοι προσκεκλημένοι εἰς τὸ δεῖπνον.

Μετὰ τὴν προσέλευσιν τοῦ κουμπάρου παρετίθετο δεῖπνον εἰς πάντας καὶ ἐγίνετο τὸ συμπόσιον, τὸ δποῖον πολλάκις παρετείνετο καὶ μέχρι τῆς 2ας

ῶρας μετὰ τὸ μεσονύκτιον. Κατὰ τοῦτο δὲ οἶνος ἔργεεν ἀφθόνως καὶ ήτοι ποσία ἐγίνετο τῇ συνοδείᾳ τῶν ὁργάνων, καθόσον ἐν τῷ μεταξὺ προσήρχοντο οἱ ὁργανοπαῖκται καὶ ἐπαιζον διαφόρους ἀμανέδες. Ὅταν δὲ ἐδίδετο τὸ σύνθημα τῆς οἰνοποσίας (τὸ ἐβίβα), τότε ὅλοι ἐλάμβανον ἀνὰ χειρας τὰ πλήρη οἴνου ποτήρια, ἔσειον αὐτὰ δεξιὰ καὶ ἀριστερά, ἀναλόγως τοῦ χρόνου τοῦ σκοποῦ, ἐλδόν διαφόρους εὐχάριστας καὶ κατόπιν ἔπινον τὸ κρασὶ σιγά - σιγά, διπότε τὰ ντασύλια ἥρχιζον ἔνα μονότονον ἥχον, τὸ ντάμπα, ντάμπα, ντάμπα, μέχρις ὅτου δὲ κουμπάρος, ὃς καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι, ἔπινον ὅλο τὸ κρασὶ τοῦ ποτηριοῦ καὶ κατόπιν ἥρχιζον πάλιν τοὺς ἀμανέδες.

Οἱ ζουρνατζῆς, διὰ νὰ ἀποσπάσῃ καὶ εἰσπράξῃ περισσότερα χρήματα ἀπὸ τὸν καθένα, ἐπλησίαζε τὸν ζουρνᾶν πρῶτον εἰς τὸ αὐτὸν τοῦ κουμπάρου καὶ κατόπιν ὅλων τῶν ἄλλων προσκεκλημένων κατὰ σειρὰν καὶ ἐπαιζε παρακλητικὸν σκοπόν, διπότε αὐτὸς ἐφιλοτιμεῖτο καὶ ἐδιδε φιλοδώρημα, τὸ δηποίον ἐπικολλοῦσεν εἰς τὸ μέτωπον τοῦ ζουρνατζῆ ήτοι εἰς τὸ ἄκρον τοῦ ζουρνᾶ, ὅπου ὑπῆρχε ἐπικολλημένον τεμάχιον κηροῦ διὰ νὰ ἐμπηγγύωνται τὰ μετάλλια νομίσματα. Μετὰ τὸ φιλοδώρημα τοῦ κουμπάρου δὲ ζουρνατζῆς ἐπήγαινεν εἰς ὅλους τοὺς προσκεκλημένους μέχρι καὶ τοῦ τελευταίου.

Μετὰ τοὺς ἀμανέδες ἥρχιζον οἱ χοροὶ ὑπὸ χορευτῶν πάσης ἡλικίας καὶ φύλου. Οἱ χοροὶ ἦσαν συρτοί, καλαματιανοί, τσάμικοι κ.τ.λ.

Περὸν τὸ μεσονύκτιον ἀνεχώρει δὲ κουμπάρος διὰ τὴν οἰκίαν του καὶ τοῦτον συνάδευον καὶ προέπεμπον οἱ παράνυμφοι καὶ οἱ ὁργανοπαῖκται μέρι σχεδὸν τοῦ ἡμίσεως δρόμου. Κατὰ τὸν ἕδιον τρόπον παρετίθετο δεῖπνον καὶ εἰς τὴν οἰκίαν τῆς νύμφης μὲ τὴν διαφοράν, διτε δὲν ἐγίνετο πρόσκλησις καὶ παραλαβὴ ἐπισήμων καὶ κουμπάρου.

Καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν τοῦ Σαββάτου εἰς τὴν οἰκίαν τῆς νύμφης ἐξετίθετο εἰς κοινὴν θέαν ἡ προϊκὰ τῆς νύμφης καὶ αἱ γυναῖκες τοῦ χωρίου προσήρχοντο καὶ ἐβλεπον αὐτήν, διπότε ἐγίνοντο διάφοροι κρίσεις καὶ σχόλια μεταξὺ τῶν θεατῶν.

Κ υ ρ ο ι α κ ḥ

Τὴν πρωῖαν τῆς Κυριακῆς περὸν ὥραν 6-9 δὲ γαμβρὸς ὠδηγεῖτο τῇ συνοδείᾳ τῶν παρανύμφων καὶ ὁργανοπαικτῶν μετὰ χορῶν εἰς τὴν βρύσιν τοῦ χωρίου ἡ εἰς πηγάδιον διὰ νὰ νιψθῇ, δπου ἄλλοι μὲν παράνυμφοι καὶ νεάνιδες ἐχόρευον ἐκεῖ πλησίον τῆς βρύσεως, δύο τρεῖς δὲ τῶν νεανίδων ἐβοήθουν τὸν γαμβρὸν εἰς τὸ νίψιμον, ἡτοι μία ἐκράτει τὸ σαπούνι, τὸ προσόψι, ἄλλη τὰ μυρωδικὰ καὶ ἄλλη, ἂν ἦσαν εἰς πηγάδιον, ἔχουν νερὸν μὲ μίαν κανάταν.

Τὸ νίψιμον ἐγίνετο τῇ συνοδείᾳ ἀσμάτων τοῦ γάμου. Μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν ἐκ τῆς βρύσεως δὲ γαμβρὸς ἐφόρει τὰ γαμβριάτικά του καὶ κατόπιν ἐπήγαινον νὰ παραλάβουν τὸν κουμπάρον, δὲ γαμβρός, οἱ παράνυμφοι, ἀρρενεῖς καὶ θήλεις, μετὰ τῶν ὁργανοπαικτῶν.

Δὲν παραλείπω νὰ σημειώσω ὅτι αἱ τοιούτου εἰδους πομπαὶ καὶ κινήσεις ἐγίνοντο πάντοτε τῇ συνοδείᾳ τῶν παρανύμφων ἀμφοτέρων τῶν φύλων, τῶν ὁργανοπαικτῶν, μετὰ χοροῦ καὶ τοῦ φλάμπουρον, τοῦ γαμβροῦ καὶ μετὰ τὴν στέψιν καὶ τῆς νύμφης. Οἱ τελευταῖοι δὲν ἐλάμβανον μέρος εἰς τοὺς καθ' ὄδὸν χορούς.

Εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ κουμπάρου κατὰ τὴν παραλαβὴν του ἐγίνοντο αἱ αὐταὶ διατυπώσεις, ὡς καὶ κατὰ τὸ Σάββατον ἑσπέρας διὰ τὸ δεῖπνον. Αὐτὴν τὴν φορὰν ὅμως παρελάμβανε καὶ τὰ ἀπαιτούμενα διὰ τὴν στέψιν ἀντικείμενα, ὡς κηρία, κουφέτα, στέφανα κ.τ.λ., τοποθετημένα ἐντὸς ἐνὸς μεγάλου δίσκου καὶ σκεπτισμένα μὲ λευκὸν πέπλον. Τοῦτον ἐκρίτει ἐπιδεικτικῶς μία κόρη τοῦ κουμπάρου ἢ συγγενῆς του καὶ ἀνεχώρει διὰ τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ, ἀκολουθούμενος ὑπὸ τῆς συζύγου του, τῶν τέκνων του, τοῦ ὑποκουμπάρου μετὰ τῆς συζύγου καὶ τῶν τέκνων του καὶ ἄλλων συγγενῶν αὐτῶν.

Μετὰ τὴν ἄφιξιν τοῦ κουμπάρου καὶ τῆς συνοδείας εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ παρετίθετο τὸ γεῦμα, τὸ δποῖον ἥτο συνήθους διαρκείας ἄνευ διατυπώσεων.

Μετὰ τὸ γεῦμα οἱ ὁργανοπαῖκται ἔξήρχοντο εἰς τὴν αὐλὴν καὶ ἐσήμανον τὸν γνωστὸν εἰς πάντας προσκλητήριον σκοπόν, τὸ ντάμπα, ντάμπα, ντάμπα, καὶ κατόπιν ἄλλον ἐπίσης γνωστὸν παρακλητικόν, δπότε προσήρχοντο ὅλοι οἱ προσκεκλημένοι διὰ τὴν παραλαβὴν τῆς νύμφης. Τότε οἱ παράνυμφοι προσεκόμιζον τοὺς ἵππους διὰ τοὺς μελλονύμφους, τὸν κουμπάρον καὶ ὑποκούμπαρον, καθὼς καὶ τὰς ἀμάξας διὰ τὰς παρανύμφους καὶ τὴν προῖκα τῆς νύμφης.

Πολλάκις αἱ ἀμάξαι ἀνήρχοντο εἰς δέκα καὶ δεκαπέντε, ὅταν ἡ νύμφη ἥτο ἀπὸ ἄλλο χωρίον, δπότε προσήρχοντο νέοι ἔφιπποι συγγενεῖς, φίλοι καὶ γνωστοί.

³Αφοῦ ἥτοι μάζοντο ὅλα, ἔβγαινεν ὁ γαμβρὸς μὲ δλην τὴν συνοδείαν εἰς τὴν αὐλὴν, ὅπου προσεκόμιζον τὸν ἵππον, τὸν προοριζόμενον διὰ τὴν νύμφην, ὁ δποῖος ἔπρεπε νὰ εἶναι ἥμερος καὶ ἥσυχος καὶ ὅχι θυμοειδῆς, ἐγύριζε πρὸς ἀνατολάς, ἔκαμνε τὸν σταυρόν του τρεῖς φορὰς καὶ ἵππευε τῇ βοηθείᾳ τῶν παρανύμφων. Κατόπιν δὲ κουμπάρος ἵππευε τὸν ἵππον, τὸν προοριζόμενον διὰ τὸν γαμβρόν, καὶ δὲ ὑποκούμπαρος τὸν ἵππον τοῦ κουμπάρου, δὲ δποῖος ἔφερε τὸ φλάμπουρον, ἐνῷ δὲ κουμπάρος εἶχεν ἔμπροσθέν του τὸν δίσκον μὲ τὰ εἴδη τῆς στέψεως.

Εἰς τὰς ἀμάξας ἐτοποθετοῦντο ἡ σύζυγος τοῦ κουμπάρου καὶ αἱ παράνυμφοι καὶ τοιουτοτρόπως ἀνεχώρει ἡ γαμήλιος πομπὴ διὰ τὴν παραλαβὴν τῆς νύμφης μὲ τὴν βροντόφωνον εὐχὴν ὅλων «χίλιοι νὰ πᾶμε καὶ χίλιοι ἔνας νὰ γυρίσωμε». Σημειωτέον ὅτι οἱ τρεῖς ἵπποι, γαμβρὸς, νύμφης καὶ κουμπάρος, καὶ ἡ ἀμάξα ἔχοη σιμοποιοῦντο καὶ ὅταν ἡ νύμφη κατήγετο ἐκ τοῦ

οὐτοῦ χωρίου ἡ ἥτο καὶ γείτων εἰς ἀπόστασιν εἴκοσι μέτρων ἀκόμη ἀπὸ τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ. Ὅταν ἡ νύμφη κατήγετο ἐξ ἄλλου χωρίου, τότε συνεκεντρώνοντο νέοι καὶ ἐνίλικες ἵππεῖς καὶ ἐσχημάτιζον διόκληρον διμοιρίαν ἱππικοῦ, ὅπότε κατὰ τὴν διαδομὴν ἐγίνοντο ἵπποδομίαι καθ' ὅδὸν μέχρι τῆς ἀφίξεως τῆς πομπῆς εἰς τὸ ἄλλο χωρίον, ὡς καὶ κατὰ τὴν ἐπιστροφήν των.

Ὅταν ὅλη ἡ γαμήλιος πομπὴ εἰσήρχετο εἰς τὴν αὐλὴν τῆς νύμφης, αὐτῇ τῇ συνοδείᾳ τῆς μητρός της, συγγενῶν, παρανύμφων καὶ μιᾶς πεπειραμένης εἰς τὰ τοῦ γάμου ἔθιμα γυναικός, ἐξήρχετο εἰς τὴν ἐξώθυρον τῆς οἰκίας μὲν κεκαλυμμένην τὴν κεφαλήν της καὶ τὸ πρόσωπον διὰ μεγάλου λευκοῦ μανδηλίου· καὶ ἔρραινε μὲν κουφέτα καὶ κριθὴν τὴν συνοδείαν τοῦ γαμβροῦ, ἡ δποία ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε προχωρήσει καὶ τοποθετηθῆ πρὸ τῆς ἐξωθύρας, καὶ κατόπιν ἐπανήρχετο ἡ νύμφη μετὰ τῆς συνοδείας της ἐντὸς τῆς οἰκίας. Κατὰ τὴν ἐπιστροφήν της ὁ γαμβρὸς ἔρριπτεν ἐπάνω της ἕνα μῆλον. Τὸ γεγονός τοῦτο ἐσχολιάζετο καὶ μετὰ γελώτων ὑπὸ πάντων τῶν θεατῶν. Δηλαδή, ἐὰν ὁ γαμβρὸς κατώρθωνε νὰ κτυπήσῃ εἰς οἰονδήποτε μέρος τοῦ σώματος τὴν νύμφην, ἐσχολιάζετο ὅτι ὁ γαμβρὸς ἥτο καλὸς σκοπευτὴς καὶ κατώρθωσε νὰ κτυπήσῃ τὴν πέρδικα, ἐὰν δὲ ὅχι, τότε ἀπεκαλεῖτο ἀδέξιος καὶ ἄνευ πείρας κυνηγός. Ἐὰν ἐκτύπα αὐτὴν εἰς τὸ πτερόν, εἰς τὸ πόδι κ.τ.λ. ἀναλόγως τῆς φαντασίας τοῦ καθενός.

Μετὰ τὸ εὔθυμον τοῦτο ἐπεισόδιον ἀφίππευνον οἱ πάντες καὶ τοὺς μὲν ἵππους παρελάμβανον ἄρρενες παράνυμφοι τῆς νύμφης καὶ τοὺς ἐξησφάλιζον, δὲ δὲ κουμπάρος καὶ ἡ λοιπὴ συνοδεία κατηνύνετο πρὸς τὴν εἰσοδον τῆς οἰκίας, ἡ δποία ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε κλεισθῆ ὑπὸ τῶν παρανύμφων τῆς νύμφης, αἱ δποῖαι διετείνοντο ὅτι ἡ θύρα εἶχε κλείσει καὶ ἀμπαρωθῆ καὶ διὰ νὰ ἀνοίξῃ ἀπαιτοῦνται ἔξοδα πολλά, τὰ δποῖα πρέπει νὰ τὰ πληρώσῃ ὁ γαμβρὸς καὶ δὲ κουμπάρος, καὶ ἥρχιζον ἐβραΐκὰ παξαρλίκια, οἱ μὲν ἐζήτουν πολλά, οἱ δὲ προσέφερον ἐλάχιστα. Ἐν τέλει ἡ συμφωνία ἔκλειεν εἰς ἐν ποσόν, δπότε ἥνοιγεν ἡ θύρα καὶ δὲ κουμπάρος καὶ δὲ γαμβρὸς προσέφερον φιλοδωρήματα εἰς χορῆμα, τὰ δποῖα ἵσως νὰ ἥσαν περισσότερα ἢ καὶ δλιγάτερα τοῦ συμπεφωνημένου ποσοῦ. Τότε ὅμως ἐγίνοντο ἄλλαι ἀστειότητες καὶ ἄλλαι φλυαρίαι, ὅτι δῆθεν τὰ χρήματα δὲν ἐδόθησαν εἰς τὸ ἀκέραιον, ὅτι εἶναι φιλάργυροι, ἀπένταροι, γύφτοι κ.τ.λ. καὶ ὅτι τὴν νύμφην θὰ τὴν πάρουν στὸ λαιμό τους καὶ θὰ δυστυχήσῃ. Ἀλλὰ καὶ ἡ συνοδεία τοῦ γαμβροῦ ἀπεκάλει αὐτοὺς ληστάς, λωποδύτας, ὀπένταρος, δτι πωλοῦν τοὺς ἀνθρώπους των διὰ νὰ ζήσουν καὶ ὅτι μὲ καλὴ ὁάτσα πιάσθηκαν κ.τ.λ. Ταῦτα πάντα ἐγίνοντο βεβαίως χάριν ἀστεῖσμοῦ καὶ δὲν εἶχον σοβαρὸν χαρακτῆρα καὶ οἱ ἀστεῖσμοὶ αὐτοὶ ἥσαν διαρκείας δλίγων λεπτῶν.

Μετὰ τὴν εἴσοδον τοῦ κουμπάρου καὶ ὅλης τῆς συνοδείας ἐκάθηντο

εἰς τὰ προσφερόμενα ὑπὸ τῶν παρανύμφων τῆς νύμφης καθίσματα καὶ αὐται ἔκερνων αὐτοὺς κρασὶ καὶ δακήν.

⁷ Άλλοι πάλιν παράνυμφοι προσέφερον δῆθεν ἄνθη εἰς ὅλην τὴν συνοδείαν τοῦ γαμβροῦ, ἐνῷ ταῦτα ἡσαν φύλλα κισσοῦ ἢ τσουκνίδαι, δπότε ἐγίνοντο ἄλλαι φλυαρίαι καὶ ἀστεῖσμοί, δτι δηλαδὴ τὰ προσφερόμενα ἄνθη ἡσαν ἀπὸ τὰ σπάνια καὶ δτι διὰ τὴν καλλιέργειαν καὶ τὴν περιποίησιν αὐτῶν ἀπηγήθησαν βασιλικὰ ἔξοδα. Οἱ δὲ τῆς συνοδείας τοῦ γαμβροῦ ἀπήντων δτι τὰ ἄνθη των εἶναι τιποτένια, τὰ δποῖα οὔτε τὰ ζῷα δὲν τρώγουν καὶ δτι, δπως ἔχουν καταντήσει αὐτοί, καὶ τὰ σκουπίδια ἀκόμη θὰ πωλήσουν διὰ νὰ ξήσουν καὶ ἔκαστος προσέφερεν ἀπὸ ἐν φιλοδώρημα.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ κεράσματος εἰς ἄλλο δωμάτιον ἔστολίζετο ἡ νύμφη ὑπὸ τῶν παρανύμφων καὶ ἐμπείρων γυναικῶν μὲ τὰ δῶρα τοῦ γαμβροῦ, ἦτοι τὰ φλωριά, τὰ δποῖα δυνατὸν νὰ είχον ἀξίαν 24 καὶ 30 ἢ περισσοτέρων χρυσῶν λιρῶν Τουρκίας τότε, ἀναλόγως δηλαδὴ τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως τοῦ γαμβροῦ, μὲ τὰ σκουλαρίκια, βραχιόλια, παπούτσια, κάλτσες κ.λ.π.

Κατὰ τὸν στολισμὸν τοῦτον προσήγετο παιδίον 5·8 ἑτῶν, τοῦ δποίου οἱ γονεῖς ἔπειρε πὰ εὐρίσκωνται ἐν τῇ ζωῇ καὶ τοῦτο νὰ εἶναι ἐκ πρώτου καὶ νομίμου γάμου. Τὸ παιδίον, καθοδηγούμενον ἀπὸ τὰς γυναικας, παρελάμβανεν ἔκαστον δῶρον ἀπὸ τὸν δίσκον καὶ τὸ ἐτοποθέτει εἰς τὸ προσῆκον μέρος τῆς νύμφης ἰδιοχείρως καὶ προσωρινῶς. Κατόπιν δὲ ἐτοποθετεῖτο τοῦτο δριστικῶς ὑπὸ αὐτῆς ἢ τῶν παρανύμφων. Δηλαδή, δταν ἡ νύμφη ἐπρόκειτο νὰ λάβῃ τὰ παπούτσια της, προετρέπετο τὸ παιδίον νὰ πάρῃ ἀπὸ τὸν δίσκον τὸ δεξιὸ παπούτσι καὶ τὸ ἐτοποθέτει εἰς τὸ δεξιὸ πόδι τῆς νύμφης καὶ κατόπιν ἡ νύμφη ἐφόρει τὰ παπούτσια της. ⁸ Ή, διὰ νὰ φορέσῃ ἡ νύμφη π.χ. τὰ φλωριά, τὸ παιδίον παρελάμβανεν αὐτὰ ἀπὸ τὸν δίσκον καὶ τὰ ἐτοποθέτει εἰς τὸν λαιμὸν της καὶ κατόπιν ἐτοποθετοῦντο ταῦτα δριστικῶς ὑπὸ τῶν παρανύμφων.

Κατὰ τὸν στολισμὸν αἱ παράνυμφοι ἔψαλλον διάφορα σχετικὰ τραγούδια δια δι' ἔκαστον δῶρον μὲ τὴν σημασίαν του, διὰ τὰ παπούτσια ἄλλο τραγούδι, διὰ τὰ βραχιόλια ἄλλο κ.ο.κ. Τελευταίως δμως κατηργήθησαν τὰ πολλὰ τραγούδια καὶ καθιερώθη ἐν κοινὸν δι' δλα τὰ δῶρα, τὸ ἔξῆς.

⁹ Ακόμα σήμερα Μάρω στὸ σπίτι σου,
ανδριο σὲ ξένο σπίτι.

Πατέρα φὰ εἰπῆς, κόρο δὲν σὲ λέγει,
μητέρα φὰ εἰπῆς, κόρο δὲν σὲ λέγει,
ἄδελφὲ καὶ ἄδελφὴ φὰ εἰπῆς,
ἄδελφὲ καὶ ἄδελφὴ δὲν σὲ λέγει,
μόν⁹ τριαντάφυλλο φὰ βρῆς
καὶ κῆπο φὰ περιφράξης.

Μετὰ τὸν στολισμὸν τῆς νύμφης ὁ γαμβρὸς καὶ ἡ νύμφη πρὸ τοῦ κουμπάρου καὶ τὸν πατρὸς τῆς νύμφης ἦ ἐλλείψει τούτου πρὸ τοῦ μεγαλυτέρου ἀδελφοῦ ἢ θείου αὐτῆς κ.τ.λ., οἱ δοποὶ εὑρίσκοντο παρακαθήμενοι ὁ ἕνας πλησίον τοῦ ἄλλου. Τότε ὁ γαμβρὸς καὶ ἡ νύμφη προσεκύνουν πρῶτον τὸν κουμπάρον τρεῖς φοράς καὶ ἐφίλουν τὸ χέρι του, ὁ ἕνας κατόπιν τοῦ ἄλλου, ἥτοι πρῶτον ὁ γαμβρὸς καὶ κατόπιν ἡ νύμφη.

Τὸ προσκύνημα ἐγίνετο κατὰ τὸν ἑξῆς τρόπον. Οἱ μελλόνυμφοι ἐτοποθετοῦντο τὸ πρῶτον ἀπέναντι τοῦ κουμπάρου ὅρθιοι ὁ ἕνας πλησίον τοῦ ἄλλου καὶ εἰς στάσιν προσοχῆς, ἔκαμνον μεσολαβὴν ἥτοι ἐτοποθέτουν ἔκαστος τὰς χεῖρας των μὲ κλειστὰς τὰς παλάμιας εἰς τὴν μέσην καὶ εἰς τὰ πλάγια τοῦ σώματός των. Κατόπιν ἀργὰ ἀργὰ ἔκυπτον τὸν κορμόν των ἐμπρὸς πρὸς τὰ κάτω, ὃσον εἶναι δυνατόν, καὶ ἀργὰ ἀργὰ ἐγίνετο ἡ ἀνόρθωσις μέχρις ἐκτάσεως τῆς κεφαλῆς δύπισσος. Δηλαδὴ σκύψιμον ἐμπρὸς καὶ ἀνασήκωμα τρεῖς φοράς. Ἐφίλουν τὸ χέρι τοῦ κουμπάρου, ὁ δοποὶς ἔδιδεν εἰς ἕνα ἔκαστον ἀπὸ ἓν φιλοδώρημα, παραδιδόμενον κατὰ τὸ φίλημα τῆς χειρός.

Τὸ φίλημα τῆς χειρός ἐγίνετο κατὰ τὸν ἑξῆς τρόπον δι’ ὅλους ἀνεξιαρέτως. Ὁ γαμβρὸς ἢ ἡ νύμφη ἢ δοποὶσδήποτε ἄλλος ἐλάμβανε μὲ τὸ δεξιό του χέρι τὸ δεξιὸν χέρι εἰκείνου, τοῦ δοποίου ἐπρόκειτο νὰ φιλήσουν τὸ χέρι, τὸ ἔφερε σιγὰ σιγὰ εἰς τὸ στόμα του, κατόπιν σιγὰ σιγὰ εἰς τὸ μέτωπον καὶ πάλιν σιγὰ σιγὰ εἰς τὸ στόμα του καὶ τέλος ἀφῆνε τὸ χέρι ἐλεύθερον.

Μὲ τὸν ἕδιον τρόπον ἐγίνετο τὸ προσκύνημα καὶ φίλημα τοῦ χεριοῦ καὶ διὰ τὸν πατέρα.

Διὰ τὸν ἔπισήμους, πρόσεδρον τῆς κοινότητος κ.τ.λ. καὶ τοὺς λοιποὺς προσκεκλημένους, δὲν ἐγίνετο προσκύνημα δι’ ἕνα ἔκαστον κεχωρισμένως, ὡς εἰς τὸν κουμπάρον καὶ τὸν πατέρα, ἀλλ’ ἕνα προσκύνημα δι’ ὅλους καὶ φίλημα τοῦ χεριοῦ ἐνὸς ἔκαστου κεχωρισμένως ὑπ’ ἀμφοτέρων τῶν νυμφίων, καὶ ἔκαστος ἔδιδε καὶ τὸ φιλοδώρημά του. Σημειωτέον δτὶ οἱ μελλόνυμφοι ἔπειρε πνὰ φιλήσουν τὸ χέρι ὅλων ὅσοι εὑρίσκοντο εἰς τὸν γάμον ἐκεῖ, προσκεκλημένων καὶ μή, ἀνευ ἐξαιρέσεως ἥλικίας, ὡς καὶ τῶν νηπίων ἀκόμη.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ προσκυνήματος καὶ φιλήματος τοῦ χεριοῦ, τὸ δοποῖον ἡδύνατο νὰ διαφέσῃ περίπου δύο ὥρας, ἔξω εἰς τὴν αὐλὴν ἐγίνετο χορός, εἰς τὸν δοποῖον ἐλάμβανον μέρος δλοι, ὅσοι ἥθελον νὰ χορέψουν. Νέοι δὲ καὶ νεάνιδες, παράνυμφοι τῆς νύμφης, ἐφυόντιζον διὰ τὴν φόρτωσιν τῆς προικὸς τῆς νύμφης ἐπὶ τῆς ἀμάξης. Μετὰ τὴν φόρτωσιν τῆς ἀμάξης ἔνας ἐκ τῶν παρανύμφων τῆς νύμφης ἐκάθητο καὶ ἐφύλαττεν αὐτήν. Ὅταν δὲ προσήρχοντο οἱ παράνυμφοι τοῦ γαμβροῦ, διὰ νὰ ζεύξουν τὴν ἀμάξαν καὶ νὰ παραλάβουν τὴν προῖκα, τότε ἐγίνοντο ἄλλαι διαπραγματεύσεις καὶ ἄλλα παζαρεύματα διὰ τὴν παραλαβῆν. Οἱ παράνυμφοι τῆς νύμφης ἔλεγον δτὶ διὰ

τὴν κατασκευὴν τῆς προικὸς ἐδαπανήθησαν κολοσσιαῖα ποσά, τὰ δποῖα πρέπει νὰ πληρωθοῦν, ἄλλως κατάσχεται αὐτή. Ἐφοῦ καὶ ἐκ μέρους τῶν παρανύμφων τοῦ γαμβροῦ διετυπώνοντο μερικαὶ ἀντιρρήσεις, δτι π.χ. τὰ ποσά, τὰ δποῖα ζητοῦν, εἰναι ὑπερβολικὰ καὶ δτι ἡ προῖκα δὲν ἀξίζει τίποτε, διότι εἰναι παλαιὰ ὑφάσματα καὶ κουρδέλια κ.τ.τ., ἐν τέλει ἔχλειον τὴν συμφωνίαν εἰς ἐν ποσὸν καὶ δ φύλαξ ἐλάμβανε τὸ φιλοδώρημα καὶ ἡ ἀμαξα ἀνεχώρει.

Κατόπιν ἔξήρχετο ἡ νύμφη ὑποβασταζομένη ὑπὸ τῶν γονέων καὶ συγγενῶν της καὶ ἀκολουθομένη ὑπὸ τῶν παρανύμφων της, αἱ δποῖαι ἔψαλλον ἀποχαιρετιστήριον καὶ συγκινητικὸν τραγούδι, τὸ δποῖον συνεκίνει τοὺς πάντας, τινὲς μάλιστα καὶ ἐδάκρυζον, τὸ ἔξῆς.

*Μαλλίνω καλέ, Μαλλίνω,
ἔψὲς τί πολὺ ξενυχτήσατε,
τί πολὺ δᾳδὶ¹ ἐκάψατε;
Μήνα ἀδελφὸν νυμφεύατε,
μήνα ἀδελφὴ πανδρεύατε;
Οὔτ' ἀδελφὸν νυμφεύαμε
οὔτ' ἀδελφὴ πανδρεύαμε,
μόν² ἔτοιμασίες ἐκάναμε,
στὸν κουμπάρο γιὰ νὰ πᾶμε.*

Κατόπιν ὁδηγεῖτο εἰς τὸ μέσον τῆς αὐλῆς, ὅπου οἱ παράνυμφοι προσεκόμιζον τὸν ἵππον καταλλήλως σελλωμένον μὲ λευκὴν σινδόνην καὶ προσκέφαλον. Τότε ἡ νύμφη ἐστρέφετο πρὸς ἀνατολάς, ἔκαμνε τὸν σταυρὸν της τρεῖς φοράς, ἐφίλει τὸ χέρι τῶν γονέων καὶ πλησιεστέρων συγγενῶν της, οἱ δποῖοι τὴν ἥσπαζοντο. Κατόπιν ὑποβοηθουμένη ὑπὸ τοῦ πατρός της ἡ ἄλλου οἰκείου καὶ συγγενοῦς της, ὡς καὶ ὑπὸ λοιπῶν παρισταμένων, ἵππευε καὶ αὐτή.

Δὲν ἀνεχώρουν δμως ἀμέσως, ἄλλὰ προσεκομίζετο ἐν κάνιστρον μὲ ἀντικείμενα ρουχισμοῦ, ὡς ὑποκάμισα, κάλτσες, μανδήλια κ.τ.λ., τὰ δποῖα ἐδώριζεν εἰς τοὺς γονεῖς της, ἀδελφούς, ἀδελφάς, σινγγενεῖς, φίλους, γείτονάς της, ὡς καὶ εἰς δλους τοὺς προσκεκλημένους ἐκ μέρους της ἀνὰ ἐν μανδήλιον.

Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ δωρίσματος, τὸ δποῖον ἥδυνατο νὰ διαρκέσῃ ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν, οἱ δργανοπαῖκται ἔπαιζον ἐκτενέστατον καὶ συγκινητικὸν σκοπὸν ἀνευ διακοπῆς.

Μετὰ τὸ τέλος τοῦ δωρίσματος ἐστρέφετο ὑπὸ τῶν παρανύμφων τῆς νύμφης ὁ ἵππος της, ὡς ἡτο αὕτη ἐπ' αὐτοῦ, πρὸς ἀνατολάς, ἡ νύμφη ἔ-

¹ Υπῆρχεν ἐποχὴ ἀγνῶστου χρονολογίας, δπότε εἰς τὰ ἀπόκεντρα χωριὰ τῆς Μακεδονίας ἐφωτίζοντο μὲ κανδήλας, καιούσας μὲ ἐλαιόλαδον, καὶ μὲ εἰδικὰ φανάρια ἐκ σιδήρου μὲ δρδίον.

καμνε τὸν σταυρόν της πάλιν τρεῖς φοράς, κατόπιν δὲ ππος ἐστρέφετο πρὸς τὴν ἔξοδον τῆς αὐλῆς καὶ ἐδίδετο τὸ σημεῖον τῆς ἀναχωρήσεως ὑπὸ τοῦ κουμπάρου καὶ ἄλλων καλοθελητῶν διὰ πυροβολισμοῦ, σημαίνοντος ὅτι ἐγένετο ἡ ἐκπόρθησις τοῦ φρουρίου καὶ ἡρπάγη ἡ ἐκλεκτή.

Πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως τῆς γαμηλίου πομπῆς ἐκ τῆς αὐλῆς τῆς νύμφης δύο σπαθοφόροι, παράνυμφοι τοῦ γαμβροῦ, ἐτοποθετοῦντο δὲ ἕνας ἐκ δεξιῶν τοῦ ἵππου τῆς νύμφης καὶ δὲ ἄλλος ἐξ ἀριστερῶν, διεσταύρων τὰς σπάθας των εἰς μικρὰν ἀπόστασιν πρὸ τοῦ σώματος τῆς νύμφης καὶ προχωροῦντες ἀπέσυρον κατὰ διαστήματα αὐτὰς ἀπὸ τὸ ἐμπροσθεν μέρος αὐτῆς καὶ διεσταύρων αὐτὰς εἰς τὸ ὅπισθεν μέρος καὶ εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τὰ νῶτα της. Τοῦτο ἐπανελαμβάνετο πολλάκις ἀπὸ τῆς ἐκκινήσεως μέχρι τῆς ἐκκλησίας, διόπου ἐγίνετο ἡ στέψις καὶ ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν μέχρι τῆς οἰκίας τοῦ γαμβροῦ. Ἡ χρησιμοποίησις καὶ ἡ διασταύρωσις τῶν σπαθῶν εἶχον τὴν σημασίαν, ὅτι ἀπεμάκρυνον δῆθεν τὰ δαιμόνια καὶ τὰ μάγια.

Καθ' ὅλην τὴν διαδρομὴν ἀπὸ τῆς οἰκίας τῆς νύμφης μέχρι τῆς οἰκίας τοῦ γαμβροῦ ἡ νύμφη καὶ ἐπὶ τοῦ ἵππου εὐρισκομένη ἥτοι ὑποχρεωμένη νὰ προσκυνᾷ, ἥτοι νὰ κύπτῃ ἀργὰ ἀργὰ καὶ ἀργὰ ἀργὰ νὰ ἀνασηκώνεται.

Ἡ στέψις, εἴτε ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐτελεῖτο εἴτε ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ γαμβροῦ εἰς σπανίας περιπτώσεις, εἴναι γνωστή. Μὲ μόνην τὴν διαφοράν, ὅτι κατὰ τὸν χορὸν τοῦ Ἡσαΐα μαζὶ μὲ τὰ κουφέτα ἔρραινον τοὺς νυμφίους μὲ ὅρυζαν καὶ κριθήν.

Μέχρι τῆς ἐκκλησίας ἡ νύμφη συνωδεύετο ὑπὸ τῶν γονέων καὶ συγγενῶν αὐτῆς, ἀπὸ δὲ τὴν ἐκκλησίαν μέχρι τῆς οἰκίας τοῦ γαμβροῦ ὑπὸ συγγενῶν τοῦ γαμβροῦ.

Μετὰ τὴν στέψιν ἵππευον ὅλοι ἀνευ διατυπώσεων καὶ ἀνεχώρουν διὰ τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ. Προτοῦ δύμας πλησιάσῃ ἡ πομπὴ εἰς τὴν οἰκίαν, μερικοὶ παράνυμφοι ἦσαν συγγενεῖς καὶ φίλοι τοῦ γαμβροῦ ἥναπτον πυρὰν μὲ ἔνορὰ χόρτα, τὴν διόπιαν ἐτροφοδότον τοὺς γαμβρούς μὲ ἄλλα χόρτα, μόλις ἐκαίοντο τὰ πρῶτα, μέχρι τέλους διὰ τῶν ἔξης διατυπώσεων. Ὅταν ἡ συνοδεία τῆς νύμφης, δηλαδὴ κουμπάρος, γαμβρὸς καὶ νύμφη πλὴν τῶν ἄλλων ἵππεων, οἵ διόποιοι ἀπεχώρουν τῆς πομπῆς, διὰ νὰ ἀσφαλίσουν τοὺς ἵππους των, ὡς ληξάσης τῆς ἀποτολῆς των, ἐπλησίαζε καὶ εἰσήρχετο εἰς τὴν αὐλήν, τότε ἐξήρχοντο δύο ἢ τρεῖς γυναῖκες μὲ σκεπασμένας τὰς κεφαλάς των μὲ λευκὰ μανδήλια, ἐπέδιδον εἰς τὴν νύμφην ἐν κάνιστρον, ἐντὸς τοῦ διόπιου ὑπῆρχε μικρὰ ποσότης κριθῆς καὶ ἔνας ἀρτος, ὃς καὶ ἐν ποτήριον μὲ δλίγον οἶνον. Ἀφοῦ ἔπινε τρεῖς φορὰς ἀπὸ δλίγον οἶνον, ἐπέστρεψε τὸ ποτήριον εἰς τὰς γυναῖκας, αἱ διόποιαι ἐπανήρχοντο εἰς τὴν ἔξωθυραν τῆς οἰκίας, διόπου ἀνεμένετο ἡ νύμφη ὑπὸ τῶν γονέων καὶ συγγενῶν τοῦ γαμβροῦ μὲ λευκὰ μανδήλια ἡπλωμένα εἰς τὰς κεφαλάς των. Κατόπιν ἡ νυμφικὴ ἀκουλουσθία, ἥτοι κουμπάρος, γαμβρὸς καὶ νύμφη, ἐξηναγκάζοντο νὰ περιτριγυρίσουν τὴν

πυράν τρεῖς φοράς. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς περιφορᾶς ταύτης μερικοὶ ἀπὸ τοὺς παφανύμφοις ἢ συγγενεῖς τοῦ γαμβροῦ ἥρπαζον τὰ καλύμματα (παλαιὸν φέσι καὶ μαύρην παλαιὰ μανδήλα κεφαλῆς) τοῦ πενθεροῦ καὶ τῆς πενθερᾶς, οἵ δποιοὶ ἐκ τῶν προτέρων είχον φορέσει παλαιὰ καλύμματα, ἔκρεμων αὐτὰ οἵ παράνυμφοι ἀπὸ τὰ ἄκρα μακρῶν ἔσλων, τὰ ἔβαζαν ἐπάνω εἰς τὴν πυράν, γιὰ νὰ ἀνάψουν καὶ νὰ καοῦν. Τοῦτο ἐσήμαινεν ὅτι ἡ νύμφη θὰ φέρῃ καινουργῆ τοιαῦτα.

Μετὰ τὴν περιφορὰν ἡ συνοδεία κατηυθύνετο καὶ ἐπλησίαζεν εἰς τὴν ἔξωθυραν τῆς οἰκίας, δποιοὶ δ κουμπάρος καὶ δ γαμβρὸς ἀφίπτευον ἀνευ διατυπώσεων καὶ δ μὲν κουμπάρος ὠδηγεῖτο εἰς τὴν αὔθουσαν ὑποδοχῆς, τὸν δὲ γαμβρὸν εἰσῆγον εἰς τὸν νυμφικὸν θάλαμον καὶ ἐτοποθετεῖτο ὅρμιος ὀλίγον τι ὅπισθεν τῆς θύρας αὐτοῦ.

Ἡ νύμφη χωρὶς νὰ ἀφιπτεύσῃ ὠδηγεῖτο πρὸ τῆς θύρας τῆς οἰκίας, ὅπου τὸ κάνιστρον μετὰ τοῦ ἄρτου καὶ κριθῆς, ἐτοποθέτει τοῦτο ἐπάνω εἰς τὴν σκεπὴν τῆς οἰκίας, ἐὰν αὐτῇ ἥτο χαμηλὴ καὶ ἀνὴ ἡ νύμφη ἔφθανε νὰ τὸ τοποθετῆσῃ ἐκεῖ, ἀλλως παρεδίδετο αὐτὸν εἰς τὰς παρανύμφους τοῦ γαμβροῦ, αἱ δποιαι ἀργότερον διεμοίραζον τὸν ἄρτον καὶ τὸν ἔτρωγον καὶ ἐὰν ἀκόμη ἐτοποθετεῖτο εἰς τὴν σκεπὴν, δπότε παρελάμβανον τοῦτον μετὰ τοῦ κανίστρου μετὰ τὴν ἀφίπτευσιν τῆς νύμφης, τὴν δὲ κριθῆν ἔρριπτον εἰς τὴν σιταποθήκην. Τοῦτο εἶχε τὴν σημασίαν, ὅτι ἡ νύμφη φέρει τὴν εὐτυχίαν εἰς τὸν οἶκον τοῦ γαμβροῦ. Τὴν αὐτὴν σημασίαν εἶχε καὶ τὸ ποτήριον μὲ τὸν οἶνον.

Κατόπιν τούτων προσεκόμιζον ἐν κάνιστρον μὲ διάφορα δῶρα ρουχισμοῦ, ὡς εἰς τὴν οἰκίαν τῆς νύμφης, καὶ ἥρχιζε νὰ δωρίζῃ τοὺς οἰκείους τοῦ γαμβροῦ, τοὺς συγγενεῖς, τοὺς φίλους, τοὺς γείτονας καὶ ὄλους τοὺς προσκεκλημένους ἐκ μέρους αὐτοῦ, ἀρχίζουσα ἀπὸ τὸν πενθερὸν καὶ πενθερὰν ἢ τοὺς ἀναπληρωτὰς αὐτῶν, ἀν τυχὸν δ γαμβρὸς δὲν εἶχε τοὺς γονεῖς του ἐν τῇ ζωῇ. Τοὺς συγγενεῖς καὶ φίλους τοὺς ἐκάλουν διὰ τὸ δώρισμα οἱ παράνυμφοι καὶ αἱ παράνυμφοι, ἀναζητοῦντες αὐτοὺς μεταξὺ τῶν λοιπῶν θεατῶν, καθόσον τὴν ὕδραν ἐκείνην πάντες σχεδὸν οἱ χωρικοὶ ενδίσκοντο ἐκεῖ, διὰ νὰ παρακολουθήσουν τὸν γάμον.

Τὸ δώρισμα ἐγίνετο ὡς ἔξῆς. Ἡ νύμφη ἔφιππος ἀκόμη προσεκύνει τὸν πενθερὸν τρεῖς φοράς, ἔφίλει τὸ χέρι του, τῆς προσέφερον αἱ παράνυμφοι τὸ σχετικὸν δῶρον, ὡς ὑποκάμισον, τὸ δποιον ἔξεδίπλωνεν ἡ νύμφη καὶ τὸ ἐτοποθέτει εἰς τὸν ὅμον τοῦ πενθεροῦ καὶ πάλιν ἔφίλει τὸ χέρι του, οὗτος δὲ τὴν φορὰν ταύτην τῆς ἔδιδεν ἐν φιλοδώρημα. Λέγω σχετικὸν δῶρον, διότι ἐκ τῶν προτέρων τὸ καθένα εἶχε προσδιορισθῆ δι' ἔκαστον οἰκείον, συγγενῆ, φίλον, γείτονα κ.τ.λ. Κατὰ τὸν ἔδιον τρόπον ἔδωριζε καὶ τὴν πενθερὰν ἢ ἀναπληρωτριαν αὐτῆς καὶ ἐν συνεχείᾳ ὄλους τοὺς οἰκείους, συγγενεῖς κτλ., ἀνευ δμως προσκυνήματος, ἀλλὰ μόνον μὲ φίλημα τοῦ

χεριοῦ ἐνὸς ἐκάστου πρὸ καὶ μετὰ τὸ δώρισμα καὶ ἐκαστος ἔδιδε ἀνὰ
ἐν φιλοδώρημα, ἀναλόγως τῆς γενναιοδωρίας καὶ τῆς προαιρέσεως αὐτοῦ.

Ἐκαστος δωρεοδόχος ἀμέσως μετὰ τὸ δώρισμα ἀνεπήδα τρεῖς φορᾶς
καὶ ἔξεβαλεν εἰς ἐν ἐκαστον πήδημα μίαν ἀναρρόν φωνήν, ἐν Ἰου, Ἰου, Ἰου,
σημεῖον χαρᾶς, διτὶ ἔλαβε δῶρον.

Μετὰ τὸ τέλος τοῦ δωρίσματος, τὸ δποῖον συνωδεύετο ὑπὸ τῶν δργα-
νοπαικτῶν μὲ ἔνα ἔκτενη ἄνευ διακοπῆς χαρωπὸν σκοπόν, προσεκομίζετο
καὶ ἔδιδετο εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς νύμφης ἐν βρέφος ἡλικίας ἐνὸς ἔτους πε-
ρίπου, τὸ δποῖον τὸ ἐκάθιζεν εἰς τὰ γόνατά της, ἐφίλει τὸ χέρι του καὶ
τὸ πρόσωπόν του, τοῦ ἔδιδεν ἐν μῆλον, ἀφοῦ πρῶτον τὸ προσέτριβεν ἀπα-
λὰ εἰς τὸ πρόσωπόν του, μὲ τὴν σημασίαν νὰ γίνῃ κόκκινον ὡς τὸ μῆλον
καὶ τοῦ ἔδωριζεν ἐν δῶρον, τὸ δποῖον ἐποίκιλλεν ἀναλόγως τοῦ γένους τοῦ
βρέφους. Ἀν δηλαδὴ τοῦτο ἡτο ἄρρεν, τοῦ ἔδωριζε μίαν ὑφαντὴν μαλλίνην
ποικιλόχρονυ σάκκαν. Τοῦτο ἐσήμαινε νὰ μεγαλώσῃ, νὰ πηγαίνῃ εἰς τὸ
σχολεῖον καὶ νὰ γίνῃ μορφωμένος ἀνθρωπος, ἀν δὲ ἡτο θῆλυ, τοῦ ἔδωριζε
μίαν ὑφαντὴν μαλλίνην καὶ ποικιλόχρωμον ἐμπροσθέλλαν, διὰ νὰ γίνῃ
καλὴ οἰκονομά. Κατόπιν παρέδιδε τὸ βρέφος εἰς τὴν μητέρα του, ἐφίλει τὸ
χέρι τοῦ πενθεροῦ τῆς ἥ ἀναπληρωτοῦ αὐτοῦ, δ ὁ δποῖος τῇ βοηθείᾳ τῶν
παρανύμφων ὑπεβοήθει τὴν νύμφην νὰ ἀφίππεύσῃ καὶ τὴν ὠδήγει εἰς τὸν
νυμφικὸν θάλαμον, δπου ἀνέμενεν αὐτὴν δ γαμβρός, δ ὁ δποῖος ἅμα τῇ εἰ-
σόδῳ αὐτῆς ἔκτύπα αὐτὴν εἰς τὴν ὠμοπλάτην τρεῖς φορᾶς ἔλαφρῶς, ση-
μεῖον διτὶ ἡ γυνή του δφείλει νὰ τὸν σέβεται, νὰ τὸν ἀγαπᾷ, νὰ ὑπακούῃ καὶ
νὰ ὑποτάσσεται εἰς αὐτόν.

Κατὰ τὴν ἀφίππευσιν τῆς νύμφης οἱ δργανοπαῖκται ἔπαυον τὸν χα-
ρωπὸν σκοπὸν καὶ μετέτρεπον αὐτὸν εἰς βιαίαν καὶ θορυβώδη τυμπανο-
χρουσίαν, ἐν ντούγκου, ντούγκου, ντούγκου, καὶ ἔπαυον νὰ παίζουν, διὰ
νὰ ἀναπαυθοῦν.

Μετὰ τὴν ἀφίππευσιν τῆς νύμφης ἔνας ἀπὸ τὸν ζωηροτέρους παρα-
νύμφους τοῦ γυμβροῦ ἵππευε καὶ ἀφίππευε τρεῖς φορᾶς τὸν ἵππον τῆς νύ-
φης ἀρχίζων ἐκ δεξιῶν πρὸς τὰ ἀριστερὰ ἐπὶ τόπου καὶ κατόπιν τὸν μετέ-
φρεψεν εἰς τὸν στάβλον του.

Κατὰ τὸ δώρισμα τῆς νύμφης εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ πατρός της, ἔδιδε
δῶρον καὶ διὰ τὸν ἵππον της, ἐν μανδήλιον, τὸ δποῖον τὸ προσέδενον εἰς
τὴν χαίτην του.

Μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν τῆς νύμφης οἱ παράνυμφοι καὶ αἱ παράνυμ-
φαι ἐκέρδων τὸν κουμπάρον καὶ ὅλους τὸν εὑρισκομένους ἐκεῖ ὁακὴν καὶ
οἶνον ἀναλόγως τῆς ἐπιθυμίας ἐκάστου καὶ μετ' ὀλιγοχρόνιον παραμονήν
των ἀνεχώρουν ἐκαστος διὰ τὴν οἰκίαν του, διὰ νὰ ἐπανέλθουν μετὰ μίαν
ἥ δύο ὥρας, ἀλλὰ μὲ τὰ φαγητά των αὐτὴν τὴν φοράν. Καὶ νὰ ἔβλεπε κα-
νεὶς ἀφθονίαν καὶ ποικιλίαν φαγητῶν! Ταψιὰ ὀλόκληρα μὲ κρέατα, μὲ

νιθας, μὲ ψάρια, γαλατοπίττας κ.τ.λ. Τοῦ δὲ κουμπάρου τὸ φαγητὸν ἥτο πλουσιοπάροχον.

Οἱ προσερχόμενοι ἐκάθηντο ἀμέσως εἰς τὴν τράπεζαν, ἡ δούια εἶχε στρωθῆ ἐκ τῶν προτέρων, ἐτοποθέτουν τὰ φαγητά των ἐπ' αὐτῆς καὶ ἀφοῦ προσήρχοντο ὅλοι, ὅσοι ἐπειδύμοιν νὰ λάβουν μέρος εἰς τὸ συμπόσιον, ὡς καὶ ὁ κουμπάρος, ἀνευ διμως τῶν προσκλητηρίων διατυπώσεων, ἥρχιζε τὸ φαγοπότι, διπότε ἔρρεεν ἀφθόνως καὶ ὁ οἶνος.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ φαγητοῦ προσήρχοντο οἱ ὀργανοπαικτιαι, οἱ δούιοι ἔπαιζον πάλιν τοὺς συνήθεις ἀμανέδες, ὡς καὶ κατὰ τὴν προηγουμένην νύκτα, μὲ τὰς αὐτὰς διατυπώσεις κατὰ τὴν οἰνοποσίαν δι’ ἔνα ἔκαστον.

Μετὰ τὸ φαγητὸν ἥρχιζεν ὁ χορός, εἰς τὸν διπότον ἐλάμβανον μέρος καὶ ἔχόρευον ὅλοι, ὅσοι ἔγνωριζον χορόν, ἀνευ διαχρίσεως ἡλικίας καὶ φύλου.

Περὶ ὥραν 11ην τῆς νυκτὸς ἔπαινον οἱ κοινοὶ χοροὶ καὶ ἥρχιζεν ὁ τότε λεγόμενος «καθιστικὸς» ὑπὸ τοῦ κουμπάρου καὶ ὑποκουμπάρου ἢ ὑπὸ ἀντικαταστατῶν αὐτῶν. Λέγω δὲ ἀντικαταστατῶν, διότι τὸν χορὸν αὐτὸν ὀλίγοι ἔγνωριζον νὰ τὸν χορεύουν καὶ πιθανὸν ὁ κουμπάρος ἢ ὁ ὑποκούμπαρος νὰ μὴ ἔγνωριζον τὸν χορὸν αὐτόν, διπότε ἀνέθετον νὰ χορέψουν ἢ χορέψῃ εἰς εἰδικοὺς ἢ εἰδικὸν χορευτὴν καὶ τότε ὁ κουμπάρος ἢ ὁ ὑποκούμπαρος ἐκάθητο ἐκεῖ πλησίον καὶ ἔχόρευεν ὁ ἀντικαταστάτης των. Ὁ χορὸς αὐτὸς ἥτο εἴδους καρσιλαμᾶ καὶ ἔχορεύετο ὑπὸ δύο ἀτόμων ἢ καὶ ὑπὸ πολλῶν τιθεμένων εἰς δύο στίχους, δι’ ἓνας πλαγίως τοῦ ἄλλου. Οὗτοι βηματίζοντες ἐν ὁνθμῷ ἐμπόρος, ἀμέσως ἔστρεφον πρὸς τὰ δόπισω διὰ μεταβολῆς κ.ο.κ. συμφώνως μὲ τὸν ὁνθμὸν τῶν ὀργανοπαικτῶν.

Κατὰ τὸν χορὸν τοῦτον προσήρχοντο οἱ νεόνυμφοι ἐκεῖ πλησίον, ἐπομέτοῦντο δόρθιοι δ’ ἕνας πλησίον τοῦ ἄλλου καὶ εἰς στάσιν προσοχῆς, κρατοῦντες ἔκαστος εἰς τὰς χεῖρας των ἀνὰ μίαν ἀνημμένην λαμπάδα κατὰ τὸ ἀρχαῖον ἐλληνικὸν ἔθιμον, κατὰ τὸ διπότον εἰς τὰ συμπόσια οἱ ὀρχησταί, ἥτοι οἱ χορευταί, καὶ κατὰ προτίμησιν αἱ ὀρχηστρίδες ἔχόρευον ὑπὸ τὸ φῶς ἀνημμένων δάδων πρὸ τῶν νυμφίων.

Ἄφοῦ ὁ κουμπάρος καὶ ὁ ὑποκούμπαρος ἢ οἱ ἀντικαταστάται των εἰς τὸν χορὸν ἔχόρευον ἐπὶ πέντε ἔως δικτὼ λεπτὰ τῆς ὥρας, κατόπιν ἐκάθηντο σταυροποδητὶ ἐπὶ τῆς ψάθας, ἡ δούια εἶχε στρωθῆ ἐκ τῶν προτέρων, προτοῦ δηλαδὴ ἀρχίσῃ ὁ καθιστικὸς χορός, καὶ ἐπὶ προσκεφάλων. Τότε ὁ γαμβρὸς καὶ ἡ νύμφη ἐπλησίαζον καὶ προσεκύνονταν κατὰ τὸ συνήθη τρόπον τρεῖς φοράς, κατόπιν ὁ γαμβρὸς ἐφίλει τὸ χέρι τοῦ κουμπάρου, ἐκέρνα αὐτὸν οἶνον, κατόπιν ἐφίλει τὸ χέρι καὶ τοῦ ὑποκουμπάρου, ἐκέρνα καὶ αὐτὸν καὶ πίνοντες καὶ οἱ δύο μαζὶ ἀπηγόρυνον διαφόρους εὐχάριστας. Τοῦτο ἐπανελάμβανε καὶ ἡ νύμφη μὲ τὴν διαφοράν, διπότε ἕκείνη ἐκέρνα

τὸν κουμπάρον, οὗτος ἔδιδεν εἰς αὐτὴν ἐν μῆλον, ἐπάνω εἰς τὸ δποῖον ἦσαν ἐμπεπηγμένα μετάλλινα νομίσματα.

Ο χορὸς αὐτὸς καὶ τὸ κέρασμα ἐπανελαμβάνετο τρεῖς φοράς, ἥτοι τρεῖς φορὰς ἔχόρευνον καὶ τρεῖς φορὰς ἐκάθηντο, διὰ νὰ ἀναπαυθοῦν, καὶ τρεῖς φορὰς ἐκερνῶντο. Τὸ μῆλον ἔδιδετο μόνον κατὰ τὴν πρώτην φορὰν τοῦ κεράσματος.

Μετὰ τὸ μεσονύκτιον, περὶ ὡραν μίαν, δικούμπαρος καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ ἀνεχώρουν διὰ τὰς οἰκίας των καὶ τούτους παρέπεμπον οἱ νεόνυμφοι μετὰ τῶν παρανύμφων τῇ συνοδείᾳ τῶν δργανοπαικτῶν μέχρι τοῦ ἡμίσεος τῆς ὁδοῦ. Μετὰ τὴν ἔξοδον ἐκ τῆς οἰκίας καὶ ὡς ἐπροχώρουν περὶ τὰ πενήντα μέτρα ἔκαμνον στάσιν, κατὰ τὴν δποίαν οἱ νεόνυμφοι προσεκύνουν τὸν κουμπάρον καὶ τὴν συνοδείαν του, ἐφίλουν τὸ χέρι των καὶ ἐκέρνων αὐτοὺς μὲ οἶνον καὶ οὔτοι ἀπηγόρων πρὸς αὐτοὺς διαφόρους εὐχάς. Τοιαύτας στάσεις ἔκαμνον τρεῖς μὲ τὰς αὐτὰς διατυπώσεις. Μετὰ τὸ τέλος τῶν διατυπώσεων τῆς τρίτης στάσεως δικούμπαρος ἐλάμβανε τὴν πηλίνην κανάταν, ἐντὸς τῆς δποίας περιέχετο διοίνος διὰ τὸ κέρασμα, καὶ, ἀφοῦ ἔπινε τρεῖς φορὰς ἀπὸ δλίγον οἶνον ἐξ αὐτῆς, τὴν ἔρωτα περίτε κάτω εἰς τὴν γῆν καὶ τὴν ἔθρυμματιζε. Τοῦτο ἐσήμαινεν διτι αὐτὴν τὴν στιγμὴν ἐτελείωνεν διπαρθενικὸς βίος τῶν νεονύμφων.

Μετὰ τὸ τέλος ἐλάμβανεν ἐν μαχαιρίδιον, τὸ δποίον εἶχε προμηθευθῆ ἐκ τῶν προτέρων, καὶ ἔκοπτε τὸ λεγόμενον νῆμα τῆς παρθενίας. Τοῦτο ἦτο ἐν κόκκινον μεταξωτὸν νῆμα, μὲ τὸ δποίον είχον ὁάψει αἵ γυναῖκες κατὰ τὴν πρὸς τῆς στέψεως ἔνδυσιν τῆς νύμφης τὰ δύο ἐμπρόσθια ἄκρα καὶ δλίγον τι ἀνωτέρῳ τῶν γονάτων τῆς τοῦ ἐπανωφορίου, ἥτοι τῆς λεγομένης γούνας, ἐν εἴδος παλτοῦ μετ' ἀκατεργάστου, ἀλλὰ καθαροῦ δέρματος προβάτου. Τὸ ἐπανωφόριον τοῦτο ἦτο κτῆμα τῆς ἐκκλησίας καὶ ἐκάστη ἐκκλησία ἐκάστου τῶν προαναφερθέντων χωρίων εἶχεν ἀνὰ ἐν τοιοῦτον ἐπανωφόριον καὶ ἐχρησιμοποιεῖτο δι' ὅλας τὰς ἐκάστοτε ἐρχομένας εἰς γάμον παρθένους καὶ χήρας ἀκόμη.

Τὸ κόψιμον τοῦ νήματος τούτου ἐσήμαινεν διτι ἡ νύμφη, παρθένος μέχρι τότε, παρεδίδετο πλέον ὑπὸ τῆς κοινωνίας εἰς τὸν ἥδη σύζυγόν της διὰ τὰ συζυγικά της καθήκοντα.

Μετὰ τὴν διατύπωσιν ταύτην δικούμπαρος μετὰ τῆς συνοδείας του ἀνεχώρουν διὰ τὰς οἰκίας των, οἱ δὲ νεόνυμφοι μετὰ τῆς συνοδείας των ἐπέστρεφον εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ, δπότε μετ' ὀλιγοχρόνιον διασκέδασιν ἀνεχώρουν οἱ πάντες διὰ τὰς οἰκίας των, οἱ δὲ νεόνυμφοι διὰ τὸν νυμφικὸν θάλαμον.

Ἄλλοτε, ἥτοι πρὸ πεντηκονταετίας καὶ πλέον, εἰς τοὺς νεονύμφους ἐπρεπε νὰ γίνῃ εἰδικὴ ὁδηγία ὑπὸ φίλων ἐγγάμων διὰ τὴν πρώτην συνάτησιν αὐτῶν, διότι τὰ χωριατόπαιδα τότε, καὶ ἐφηβοὶ ἀκόμη, ἦσαν ἀθῶα,

ἀπονήρευτα, παρθένα καὶ ἄπειρα τοῦ σεξουαλικοῦ ζητήματος.

Σπανιώτατα, μία ἡ δύο ἐπὶ τοῖς χιλίοις, παρουσιάζοντο περιπτώσεις προδιακορεύσεως τῆς κόρης καὶ τότε ἀλλοίμονον εἰς τὴν τοιαύτην νέαν. Καὶ ἐὰν μὲν ἡ διακόρευσις ἐγένετο ὅπ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου συζύγου της πρὸ τοῦ γάμου αὐτῶν, τότε ἔμεμφοντο καὶ ἐπειμῶντο ὅπὸ τῶν γονέων των καὶ σχεδὸν ἐτίθεντο εἰς κοινὴν περιφρόνησιν ἐπὶ τι χρονικὸν διάστημα, μέχρις ὅτου λησμονηθῇ τὸ ζήτημα. Ἐὰν δημοσίᾳ ἀνήρ εὔρισκεν αὐτὴν διακεκορευμένην ἀπὸ ἄλλο πρόσωπον, τότε οὕτος εἴχε τὸ δικαίωμα νὰ τὴν ἀποπέμψῃ καὶ νὰ ζητήσῃ ὅχι μόνον τὸ διαιζύγιον, ἀλλὰ καὶ τὰ ἔξοδα τοῦ γάμου, ὃς καὶ τὰ ἔξοδα τῶν ὅπ' αὐτοῦ χορηγηθέντων δώρων εἰς κοσμήματα, φλωδιά, βραχιόλια καὶ ρουχισμὸν κ.τ.λ.

Διὰ τὸν σκοπὸν αὐτὸν κατὰ τὴν πρώτην συνάντησιν τῶν νεονύμφων εἰς τὸν νυμφικὸν των θάλαμον ἐλαμβάνοντο σημεῖα τῆς μέχρι τότε παρθενίας τῆς κόρης καὶ τῆς κατ' ἐκείνην τὴν νύκτα διακορεύσεως αὐτῆς. Τὰ σημεῖα ταῦτα ἥσαν σταγόνες αἷματος εἰς τὴν περισκελίδα ἢ εἰς τὸ ὑποκάμισον (εἰδος κομπινεζὸν) τῆς νύμφης, τὸ δποῖον τὴν ἐπομένην ἡμέραν ἔξετίθετο εἰς κοινὴν θέαν μόνον τῶν γυναικῶν ὅλων τῶν συγγενῶν ἀμφοτέρων τῶν νεονύμφων, διότε πάντες ἀπέδιδον συγχαρητήρια καὶ ἀπενέμοντο ἔπαινοι διὰ τὴν ἐγκράτειαν καὶ τὸν ἡθικὸν βίον τῆς νύμφης.

Μετὰ τὸ τέλος τῆς πρώτης ἑνώσεως τῶν νεονύμφων, ἦτοι τῆς πρώτης νυκτὸς μετὰ τὴν στέψιν, διαμβούλοις ἐπυροβόλει διὰ πιστολίου ἔσωθεν τοῦ νυμφικοῦ κοιτῶνος μὲ ἀσφαιρούν πυροβολισμόν, σημείον, ὅτι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς πρώτης ἑνώσεως των ὑπῆρξεν αἴσιον.

Δ ε υ τ ἕ ρ α

Μετὰ τὴν διὰ τοῦ πυροβολισμοῦ ἀναγγελίαν τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς πρώτης ἑνώσεως τῶν νεονύμφων, οἱ οἰκεῖοι καὶ ἄλλοι συγγενεῖς, οἱ διανυκτερεύσαντες ἔκει, ἐξήρχοντο τῆς οἰκίας, ἥναπτον μεγάλην πυρὰν εἰς τὸ μέσον τῆς αὐλῆς καὶ παραλαμβάνοντες τοὺς νεονύμφους, ἐκ τῶν δποίων ἡ νύμφη θὰ ἥτο κεκαλυμένη, σχεδὸν κουκουλωμένη, μὲν μαῦρον ὕφασμα, ὠδήγουν αὐτοὺς εἰς τὴν αὐλὴν καὶ ἔχόρευον ὅλοι πέριξ τῆς πυρᾶς χορὸν σχεδὸν καρναβαλίστικον, καθόσον μετὰ γελώτων ἐμαύριζον δ ἔνας τὸν ἄλλον κρυφίως καὶ μὲ ἐπιτηδειότητα, πλὴν τῶν νεονύμφων.

Μετὰ τὸν χορὸν τοῦτον, δ δποῖος δὲν διήρκει περισσότερον τῆς μιᾶς ὥρας, ὅλοι ἐπλύνοντο, τῆς νύμφης ὑποχρεουμένης νὰ χύνῃ νερὸν εἰς ὅλους διαδοχικῶς μὲ ἐν δοχεῖον νιπτῆρος καὶ νὰ κρατῇ προσόψια, μὲ τὰ δποῖα ἐσκουπίζοντο. Ἐν τῷ μεταξὺ ἄλλοι οἰκεῖοι καὶ συγγενεῖς παρεσκεύαζον μέσα εἰς ἔνα καζάνι ἀφθονον σιμιγδαλίσιον χαλβᾶν, τὸν δποῖον κατόπιν προσέφερον ὃς γλύκισμα κατὰ τὸ κέρασμα τῶν ἐπισκεπτῶν καὶ ἐπισκεπτρῶν.

Περὶ ὥραν 9 π.μ. ἥρχιζεν ἐπίσκεψις τῶν συγγενῶν ἐκ μέρους τῶν

νεονύμφων τῇ συνοδείᾳ τῶν παρανύμφων ἀμφοτέρων τῶν φύλων καὶ τῶν ὁργανοπαικτῶν μετὰ χορῶν κατὰ τὴν διαδρομήν των, ὡς καὶ τῇ συνοδείᾳ τοῦ φλαμπούρου. Δύο ἡ τρεῖς τῶν παρανύμφων εἰχον εἰς τὰς χεῖρας κροντήριον μετὰ ὁσακῆς καὶ ὁσακοπότηρα, ἄλλοι δύο τρεῖς εἰχον εἰς τὰς χεῖρας πιάτα μὲ χαλβᾶν καὶ ἐκέρδων καὶ προσέφερον χαλβᾶν μὲ ἐν κοχλιάριον εἰς δόλους, δσσούς συνήντων εἰς τὸν δρόμον, ἡ δὲ νύμφη ἐφίλει τὸ χέρι των.

Κατὰ τὴν κατ' οἶκον ἐπίσκεψιν, ἐκεῖ ἀντηλλάσσοντο τὰ κεράσματα, ἦτοι ἐκέρδων πρῶτον οἱ νεόνυμφοι ἵδιοχείρως τοὺς ἐπισκεπτομένους συγγενεῖς καὶ κατόπιν ἐκέρδων καὶ αὐτοὶ ὅλην τὴν συνοδείαν τῶν νεονύμφων, μηδ' αὐτῶν τῶν δραγανοπαικτῶν ἔξαιρουμένων.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν κερασμάτων ἡ νύμφη ἐφίλει τὸ χέρι ὅλων τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας, εἰς τὴν δόποιαν ἐγίνετο ἐπίσκεψις, ἀπὸ τοῦ μεγαλυτέρου μέχρι καὶ τοῦ μικροτέρου βρέφους, ἄλλοι δὲ παράνυμφοι ἐχόρευον ἔνα ἡ δύο χρονίς καὶ κατόπιν ἀνεχώρει ὅλη ἡ συνοδεία διὰ τὴν ἐπίσκεψιν ἀλλων συγγενῶν, δπου ἐγίνοντο αἱ αὐταὶ διατυπώσεις.

Κατὰ τὴν ἐπίσκεψιν τῶν συγγενικῶν οἰκογενειῶν τὸ θάρρος πρὸς τὴν οἰκογένειαν συνελάμβανον μίαν ὅρνιθα ἐκ τῶν δρνίθων της, τὴν ἔσφαζον καὶ τὴν ἐκρέμων εἰς ἓν μακρὸν ἔντονον, κρατούμενον ἐπὶ τῶν ὥμων δύο παρανύμφων, διὰ τὸ δόποιον ἐκ τῶν προτέρων εἶχε ληφθῆ πρόνοια. Διὰ τὴν πρᾶξιν ταύτην οὐδὲν παράπονον διετυπώνετο ἐκ μέρους τῶν ἐνοίκων.

Μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν τῆς συνοδείας εἰς τὴν οἰκίαν τῶν νεονύμφων ἐκ τῆς ἀνὰ τὰς οἰκίας τῶν συγγενῶν ἐπισκέψεως οἱ παράνυμφοι ἐκαθάριζον τὰς ὅρνιθας, τὰς ἔψηνον καὶ τὰς ἐτρωγον εἰς κοινὴν τράπεζαν.

Τὸ γεῦμα τοῦτο παρετείνετο μέχρι τῆς ἐνάτης ὥρας μ.μ., διέλυοντο καὶ ἐπήγαινεν ἔκαστος εἰς τὴν οἰκίαν του, διὰ νὰ ἀναπαυθοῦν ἐκ τῆς ἀϋπνίας τῆς προηγουμένης νυκτὸς καὶ τῆς κοπώσεως τῆς ἡμέρας ἐκείνης.

Τρίτη

Περὶ ὡραν ἐνάτην π.μ. τῆς ἡμέρας ταύτης συνεκεντρώνοντο αἱ παράνυμφοι καὶ γυναικες συγγενῶν καὶ γειτόνων εἰς τὴν οἰκίαν τῶν νεονύμφων, δπου ἐγίνετο ἡ παρασκευὴ τῆς πίττας ἡ μᾶλλον τῶν πιττῶν ὑπὸ τῆς νύμφης. Κατ' ἀρχὰς ἐδίδετο εἰς τὴν νύμφην ἔνα ταψί, μικρὰ ποσότης ἡμισείας περίπου δικᾶς ἀλεύρου, μία κανάτα μὲ νερὸν καὶ διπλάστης, ἦτοι λεπτὸν κυλινδρικὸν ἔντονον ταψί, διὰ τὸ ἀνοιγμα τῶν φύλων, καὶ ἐκάθητο αὐτη, διὰ νὰ κάμῃ τὸ ζυμάρι διὰ τὴν πίτταν δῆθεν.

Τότε τῆς ἐδημιουργούσαν καὶ παρενέβαλλον παρενοχλήσεις καὶ προσκόμματα χάριν ἀστειότητος, τὰ δποῦ βεβαιώς τῆς ἡσαν γνωστὰ καὶ εἰχεν ὑπ' ὅψιν δτι θὰ συνέβαινον τὰ τοιαῦτα, ἀλλὰ εἰς ποῖον βαθμὸν καὶ τί εἴδους θὰ ἡσαν αὐτὰ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ τὰ μαντεύσῃ.

Τότε ἡ νύμφη ἔπαιρνε τὸ προσφερθὲν εἰς αὐτὴν ἀλευρον, ἐντὸς τοῦ

δποίου αὶ παράνυμφοι καὶ αἱ γυναικες εἰχον δίψει στάκτην, τὸ ἔβαζεν εἰς ἓνα ταψί, ἔρριπτεν εἰς αὐτὸν νερὸν ἀπὸ τὴν κανάταν, μέσα εἰς τὸ δποῖον εἰχον δίψει δλίγον χῶμα, διὰ νὰ εἶναι θολόν, δπότε ἥρχιζον διάφοροι κατηγορίαι, δτι εἶναι ἀκάθαρτος ἦ δτι ἔχει βάλει φαρμάκι, διὰ νὰ δηλητηριάσῃ γαμβρὸν καὶ πενθερικά, ἀλλὰ καὶ ἔπαινοι ἄλλων, δτι δηλαδὴ τὸ ἀλεύρι εἶναι εύρωπαϊκὸ ἀπὸ νέας ἐφευρέσεως σιτάρι, δτι μέσα εἰς τὸ νερὸν ἔχει φάρμακο δυναμωτικὸ καὶ δτι ἡ νύμφη διὰ πρώτην φορὰν φέρει τοιαῦτα εἴδη. "Αλλοι τῆς ἔδιδον ἀμμιον ἀντὶ ἄλατος καὶ ἔλεγον δτι εἶναι ἄλας νέας ἐφευρέσεως, τὸ δποῖον ἔχει τονωτικὴν ἰδιότητα. "Αλλοι πάλιν τὴν κατηγοροῦσαν καὶ ἔλεγον δτι εἶναι κακούργα καὶ θέλει νὰ καταστρέψῃ τὰ δόντια τοῦ γαμβροῦ καὶ τῶν πενθερικῶν τῆς κ.τ.τ.

"Οταν παρεσκεύαζε τὴν μικρὰν ἔκείνην ζύμην δπως δπως, τῆς ἔδιδον τὸν πλάστην διὰ νὰ ἀνοίξῃ φύλλα, ἀλλ ἐπειδὴ ἡ ζύμη ἔκείνη εἰχεν ἄμμιον, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀνοίξῃ φύλλον, δπότε ἥρχιζον νέαι κατηγορίαι καὶ κοροϊδίαι, δτι ἡ νύμφη δὲν ἔχει ἰδέαν ἀπὸ οἰκοκυρικήν, δτι εἶναι ἄξεστον ζῶν, ὁσὰν νὰ τὴν ἐφεραν ἀπὸ τὰ βουνά. "Αλλοι πάλιν τῆς ἔκρυπτον τὸν πλάστην καὶ ἡ νύμφη ἐσηκώνετο καὶ ἀνεζήτει, ἀλλὰ πουθενὰ δὲν εύρισκεν αὐτόν, παρεκάλει νὰ τῆς δώσουν τὸν πλάστην, προσεκύνει, ἐφίλει τὸ χέρι ὅλων τῶν παρευρισκομένων ἔκεī, ἀλλὰ καὶ πάλιν διάπλαστης δὲν ἐφανερώνετο καὶ τῆς ὑπενθύμιζον δτι μόνη τῆς δὲν ἥλθε, ἀλλὰ μὲ κάποιον ἄλλον καὶ μαζὶ νὰ τὸν ἀναζητήσουν. Τότε ἐπήγαινε, παρελάμβανε τὸν γαμβρόν, προσεκύνουν τῶρα καὶ οἱ δύο μαζί, ἐφίλουν τὸ χέρι ὅλων καὶ παρεκάλουν.

Κατὰ τὰ φίλημα τοῦ χεριοῦ ὑπὸ τῆς νύμφης μερικοὶ ἀπέσυρον τὸ χέρι καὶ ἄλλοι μὲν ἔλεγον δτι ἡ νύμφη εἶναι ἀρκούδα καὶ θέλει νὰ τὸ δαγκάσῃ, ἄλλοι δτι θὰ τὸ λερώσῃ κ.τ.τ. Κάποτε τῆς ὑπεδείκνυν κάποιο πρόσωπον, ἄρρεν ἦ θῆλυ, τὸ δποῖον ἔλεγε μὲν δτι τὸν ἔχει τὸν πλάστην, ἀλλὰ δὲν ἥμπορει νὰ ἀνοίξῃ τὰ δάκτυλά του, διότι τοῦ πονοῦν καὶ πρέπει νὰ ἔλθῃ ἵατρὸς νὰ τὰ θεραπεύσῃ. Τότε ἐπλησίαζε τὸ πρόσωπον ἔκεīνο, τὸ προσεκύνει, ἐφίλει τὰ δάκτυλά του ἐν πρὸς ἐν καὶ τῶν δύο χειρῶν, δπότε τοῦτο ἔλεγεν δτι ἡ νύμφη εἶναι καλὸς ἵατρὸς καὶ ἐθεραπεύθησαν τὰ δάκτυλά του.

Τέλος τῆς ἔδιδον τὸν πλάστην καὶ ἥνοιγε δπως δπως τρία φύλλα ἐκ τῆς ζύμης ἔκείνης, ἄνευ παρενοχλήσεων πλέον.

Κατόπιν τῶν ἀνωτέρω ἀστεῖσμῶν ἡ νύμφη, παράνυμφοι καὶ γυναικες, ἐπεδίδοντο εἰς τὴν παρασκευὴν πέντε μέχρι δέκα πιττῶν, ἀναλόγως τοῦ πλήθους τῶν παρευρισκομένων ἔκεī γυναικῶν, παρανύμφων, οἰκείων κ.λ.π.

Τὰ τρία πρῶτα φύλλα ἐτίθεντο ἐν ἀχροηστίᾳ.

Μετὰ τὸ ψήσιμο τῶν πιττῶν ἐκάθηντο ὅλοι εἰς κοινὴν τράπεζαν καὶ ἐγενυμάτιζον, εἰς τὴν δποίαν τράπεζαν δυνατὸν νὰ παρεκάθηντο ἄνω τῶν εἴκοσι ἀτόμων. Μετὰ τὸ τέλος τοῦ γεύματος ἥρχιζε χορὸς μέχρι τῆς δύσεως τοῦ ἥλιου, δπότε διελύοντο καὶ ἔκαστος ἐπήγαινεν εἰς τὴν οἰκίαν του.

Τ ε τ á q τ η

Τὴν πρωῖαν περὶ ὥραν ἐνάτην π. μ. συνεκεντρώνοντο πάλιν παράνυμφοι καὶ ἄλλαι νεάνιδες εἰς τὴν οἰκίαν τῶν νεονύμφων μετὰ χορῶν τῇ συνοδείᾳ τῶν ὁργανοπαικτῶν, ὡδήγουν τὴν νύμφην εἰς βρύσιν ἢ τὸ πηγάδιον τοῦ χωρίου, διὰ νὰ πάρῃ νερό ἢ τάχα διὰ νὰ μάθῃ τὴν βρύσιν ἢ τὸ πηγάδιον. Ἐκεῖ ἐγίνοντο νέοι ἀστεῖσμοι. Ἔδιδον εἰς τὴν νύμφην μίαν κανουνοργῆ στάμναν, ἀλλ᾽ ἀντιστρόφως μὲ τὸ στόμιον πρὸς τὰ κάτω. Ἡ νύμφη ἐτοποθέτει τὴν στάμναν εἰς τὸν κρουνὸν τῆς βρύσεως, ὅπως τῆς τὴν ἔδιδον καὶ ἡρχίζον νέαι κατηγορίαι καὶ ἔλεγον ὅτι ἡ νύμφη δὲν ἔχει ἵδεαν ἀπὸ στάμναν καὶ ἡπόρουν τάχα ὅλοι καὶ ἔλεγον «Μὰ τί ζῆσον εἶναι αὐτό». Κατόπιν τῆς ἐπρότεινον νὰ γυρίσῃ τὴν στάμναν ἀπὸ τὰ πλάγια καὶ ἡ νύμφη συνεμορφώνετο καὶ ἐγύριζε τὴν στάμναν ἀπὸ τὰ πλάγια, διόπτε ἄλλαι κατηγορίαι.

Τέλος ἡ νύμφη ἐγύριζε τὴν στάμναν κανονικά, διόπτε ἡρχίζον εὐφημολογίαι καὶ ἔπαινοι καὶ ἔλεγον ἔξυπνη φάνηκε καὶ θὰ γίνη ἀνθρωπος. Τέλος, ἀφοῦ ἔξεπλυνεν ἡ νύμφη τὴν στάμναν, τὴν ἐγέμιζε καὶ τὴν ἀδειαζε τρεῖς φορὰς καὶ ἀφοῦ τὴν ἐγέμιζε διὰ τελευταίαν φορὰν ἐπέστρεφον πάλιν μὲ χοροὺς καὶ παρείθετο διὰ τελευταίαν φορὰν γεῦμα εἰς τὰς παρανύμφους. Μετὰ τὸ γεῦμα οἱ νεόνυμφοι προσεκύνουν αὐτάς, ἐφίλουν τὸ χέρι των καὶ ἡ νύμφη τὰς ἐδώριζε ἀπὸ ἐν δῶρον, ἦτοι ἀνὰ μίαν μεταξωτὴν μανδήλαν διὰ τὰς μέχρι τότε προσφερθείσας ὑπηρεσίας των διὰ τὸν γάμον καὶ διελύοντο μεταβαίνουσαι ἑκάστη εἰς τὴν οἰκίαν της.

Π é μ π τ η

Τὴν πρωῖαν τῆς ἡμέρας αὐτῆς καὶ περὶ ὥραν ὁγδόην π. μ. ἐπληρώνοντο οἱ ὁργανοπαικταί, εἰς τοὺς ὅποιονς ἡ νύμφη ἐδώριζεν ἀνὰ ἐν μανδήλιον εἰς ἔκαστον καὶ τοιουτορόπως ἐτελείωνεν δ γάμος, διὰ τὸν ὅποιον τόσοι κόποι κατεβλήθησαν, ἀλλὰ καὶ τόσα ἔξοδα ἐγένοντο.

Ἐ π i σ t o r ó φ i a.

Τὸ Σάββατον τῆς αὐτῆς ἐβδομάδος μετὰ τὸν γάμον ἢ τυχὸν παρουσιαζομένου κωλύματός τινος τὸ δεύτερον τοιοῦτον ἐγίνοντο τὰ ἐπιστρόφια τῆς νύμφης μετὰ τοῦ γαμβροῦ καὶ τῶν γονέων αὐτοῦ ἢ τῶν ἀναπληρωτῶν αὐτῶν.

Ταῦτα ἐγίνοντο ὡς ἔξης. Τὸ Σάββατον τὸ ἀπόγευμα καὶ πρὸ τῆς δύσεως τοῦ ἥλιου οἱ νεόνυμφοι μετὰ τῶν γονέων τοῦ γαμβροῦ ἢ τῶν ἀναπληρωτῶν αὐτῶν ἐπήγαινον εἰς τὴν οἰκίαν τῶν γονέων τῆς νύμφης, ὅπου δ συμπέθερος ἢ ὁ ἀναπληρωτὴς αὐτοῦ παρέθετε δεῖπνον, εἰς τὸ ὅποιον παρεκάθηντο πλὴν τῶν ἀνωτέρω καὶ τινες πλησιέστεροι συγγενεῖς τοῦ πατρὸς τῆς νύμφης. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ δεῖπνου καὶ κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς οἰνοποσίας ἐσηκώνοντο ἐκ τῆς τραπέζης οἱ νεόνυμφοι, ἐτοποθετοῦντο ὅρθιοι δ ἔνας πλησίον τοῦ

ἄλλου καὶ εἰς στάσιν προσοχῆς ἔκει πλησίον τῆς τραπέζης καὶ ἀπέναντι τῶν συνδαιτυμόνων, προσεκύνονταν αὐτοὺς τρεῖς φοράς, ἐφίλουν τὸ χέρι τοῦ καθενὸς καὶ ἐπέδιδον ἀνὰ ἓν ποτήριον οἶνου εἰς ἔκαστον. Μετὰ τὴν ἐπίδοσιν τῶν ποτηρίων οἱ συνδαιτυμόνες ἀπηγόρουν διαφόρους εὐχὰς καὶ ἐπινον ὅλοι διμού τὸν οἶνον. Τοῦτο ἔξετελεῖτο πρῶτον ὑπὸ τοῦ γαμβροῦ καὶ κατόπιν ὑπὸ τῆς νύμφης, ἥτοι τὸ πρῶτον ποτήριον οἶνου ἐδίδετο ὑπὸ τοῦ γαμβροῦ καὶ τὸ δεύτερον μὲ τὸν ἕδιον τρόπον ἐπεδίδετο ὑπὸ τῆς νύμφης. Ἡ συνέχεια τῆς οἰνοποίιας ἐγίνετο κατὰ τὸ σύνηθες ἄνευ διατυπώσεων.

Τὸ δεῖπνον παρετείνετο μέχρι τῆς δωδεκάτης (μεσονύκτιον) καὶ μέχρι τῆς μιᾶς μετὰ τὸ μεσονύκτιον, δόπτε οἱ γονεῖς τοῦ γαμβροῦ καὶ οἱ συγγενεῖς τῆς νύμφης ἀνεχώρουν διὰ τὰς οἰκίας των, πλὴν τῶν νεονύμφων, οἱ διποῖοι ὑποχρεωτικῶς παρέμενον καὶ διενυκτέρευον ἔκει.

Τὴν πρωῖαν τῆς Κυριακῆς οἱ νεόνυμφοι τῇ συνοδείᾳ τῶν γονέων τῆς νύμφης ἥ τῶν ἀναπληρωτῶν αὐτῶν ἐπήγαινον εἰς τὴν ἐκκλησίαν διὰ νὺν ἐκκλησιασθοῦν.

Μετὰ τὸ τέλος τῆς λειτουργίας οἱ γονεῖς τῆς νύμφης μετὰ τῶν νεονύμφων ἐπεσκέπτοντο τοὺς πλησιεστέρους συγγενεῖς των καὶ κατόπιν ἐπέστρεψον εἰς τὴν οἰκίαν των καὶ ἐγευμάτιζον.

Τὸ ἀπόγευμα καὶ πρὸ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου οἱ νεόνυμφοι ἐπέστρεφον εἰς τὴν οἰκίαν των.

Τοιαῦτα ἐπιστρόφια, ἥτοι μία τοιαύτη οὕτως εἰπεῖν ἐπίσκεψις, ἐγίνετο καὶ εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ κουμπάρου, εἰς ἄλλην ὅμως Κυριακήν, τὴν διποίαν προσδιώριζεν αὐτὸς δ ἕδιος, ἀφοῦ προηγουμένως ἀνεκοίνωνεν εἰς τοὺς νεονύμφους τὴν ἡμέραν τῶν ἐπιστροφίων, ἥ διποία δυνατὸν νὺν ἐπραγματοποιεῖτο καὶ ἔνα μῆνα μετὰ τὸν γάμον, καὶ τοιουτορόπως ἐτελείωνον ὅλα τὰ ἔθιμα καὶ διαιτητικά τοῦ γάμου.